

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**Rusko-čečenský konflikt očima
filmového dokumentu**

Bakalářská diplomová práce

Vypracoval: **Igor Lotocký**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.**

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci dne 12.12.2012

.....

podpis autora

Rád bych poděkoval své vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc.,
za odborné vedení práce, za cenné rady, přínosné podmínky a také za ochotu,
vstřícnost a trpělivost.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1. Kavkaz a jeho rozdělení.....	9
1. 1. Ruské zájmy na Kavkaze	9
1. 2. Říjnová revoluce na Severním Kavkaze	12
1. 3. Deportace do Kazachstánu a Střední Asie (skrytá genocida Čečenského národa).....	13
1. 4. Rozpad Sovětského svazu a nezávislost Čečenska.....	14
1. 5. První čečenská válka (1994 - 1996).....	17
1. 6. Druhá čečenská válka (1999 - 2000)	18
2. Dokumentární film.....	21
2. 1 Vývoj dokumentárního filmu	21
3. Analýza vybraných dokumentárních filmů	24
3. 1. Přístup k analyzovaným filmům	24
3. 1. 1. Postup při analýze dokumentů.....	24
3. 1. 2. Staré války	25
3. 1. 2. 1. Šamilova svatá válka	26
3. 1. 2. 2. Kavkazané v ruských válkách	30
3. 1. 3. První čečenská válka – analýza filmů.....	36
3. 1. 3. 1. Válka v Čečensku	36
3. 1. 3. 2. Ruská tajemství: Čečenská válka.....	40
3. 1. 4. Druhá čečenská válka – analýza filmů	44
3. 1. 4. 1. Čečenské pohlednice	44
3. 1. 4. 2. Kauza Litviněnko.....	46
4. Závěry	49
4. 1. Vývody z analýz	49
4. 2. Závěr	51

Ruské resumé.....	52
Seznam použitých zdrojů.....	57
Zadání bakalářské diplomové práce	62
Anotace	63
Annotation	64
Příloha č. 1 Legenda k Historii kavkazských válek.....	65
Příloha č. 2 Legenda k 2 čečenské válce	66
Příloha č. 3 Legenda k 2. čečenské válce	68
Příloha č. 4 - Glosář	70
Příloha č. 5 – Rozhovor s Mashou Novikovou.....	73

Úvod

Předmět výzkumu:

Mezi Ruskem a Čečenskem přetrvává již od 18. století ne příliš přátelská atmosféra, doprovázená sociálními nepokoji, válkami, nenávisí a krátkými obdobími klidu.

Předmětem této práce je analýza filmových dokumentů s tématem rusko-čečenského konfliktu.

Tato práce by mohla též posloužit jako základ k rozsáhlejší studii, která bude ve zvoleném tématu pokračovat a zaměří se konkrétně na nějaké užší téma nebo na konflikty jiných částí Kavkazu.

Cíl práce:

Cílem této práce je představit, jaké informace o rusko-čečenském konfliktu a příčinách jeho vzniku jsou předkládány prostřednictvím filmového dokumentu.

Během práce na tomto tématu se objevovala spousta otázek: Kdo to začal? Čím se to rozpoutalo? Proč to dělají? Kdy to skončí?...

Náplní tohoto textu není zodpovědět všechny otázky, které v souvislosti s tématem vyvstanou, ale přesto je jeho cílem, aby těch nezodpovězených zůstalo co nejméně. Cílem textu je rovněž to, aby si čtenář vytvořil svůj vlastní názor.

Hypotézy:

Zvolený konflikt považuji za velmi důležitý, protože jak se v dalších kapitolách ukáže, nejedná se pouze o konflikt samotného Čečenska, ale v menší nebo větší míře problém zasahuje do celé oblasti Kavkazu. Čečenská historie, mentalita její společnosti i její konflikty jsou úzce spojeny s celým regionem.

Dalším důvodem zaměření pozornosti na Čečensko je ten, že se tato země díky své houževnatosti a nezlomnosti nejvíce zasloužila o proslavení Kavkazu, ať už literárně, mediálně, či historicky. A je jednou z příčin „demonizace“ regionu, pro člověka, který není se situací hlouběji seznámen.

Metoda řešení:

Nehledě na to, co jsem o tomto problému věděl před začátkem své práce, snažil jsem se k věci přistupovat bez sympatií k jedné či druhé straně tak, aby můj názor zůstal objektivní.

Ze všech mnou zkoumaných filmů jsem k analýze vybíral pouze ty, které obsahují nejvíce společných rysů a jejichž informační objektivnost nepodléhá snaze idealizovat jednu či druhou stranu konfliktu. Zároveň bylo dbáno, aby dokumenty obsahovaly správné historické informace o představované realitě, ty byly v prvních fázích výběru porovnávány s literárními zdroji.

Podle stanoveného výzkumného cíle provádím selekci dokumentárních filmů, na které aplikuji metodu kvalitativní interpretace a obsahovou analýzu.

Očekávané výsledky výzkumu:

Práce se pokusí poodkrýt příčiny, které přispěly k rozpoutání zásadních historických bojů a jiných procesů v oblasti. To by mělo ukázat na další hráče, kteří mají v obecně nahlíženém rusko-čečenském konfliktu také své zájmy, a tedy i vinu. Text má také odhalit příčinu nedůvěřivosti k národům Kavkazu a blíže osvětlit okolnosti, za jakých k tomu došlo a jak nám je podává filmový dokument.

Struktura práce:

První polovina práce bude pracovat s literárními zdroji, aby ukázala, jak úzce je konflikt spojen s historií obou již zmíněných stran. Druhá kapitola je věnována filmovému dokumentu. Seznámí čtenáře s jazykem tohoto média a prostředky, kterými režisér předkládá zachycenou realitu a čím utvrzuje diváka o její pravdivosti. To pomůže pochopit sílu přesvědčivosti dokumentárního filmu.

Druhá polovina práce se bude týkat rozboru vybraných filmových dokumentů. Přesněji -jak popisují historii konfliktů, které jsou nastíněny v první části této práce. Zde by měly být představeny důležité okolnosti jednotlivých bojů, ale také to, jaký mají vliv na civilní obyvatelstvo.

V závěru práce bude po vyhodnocení všech získaných informací určena role zúčastněných stran a příčiny vzniku konfliktů. Pokusíme se také zodpovědět otázku, zda bylo možné konfliktům předejít.

Praktická základna:

Textem, o který jsem se při své práci nejvíce opíral, byla kniha Charlotty Gallové a Thomase de Walla¹. Autoři zde velice důkladně popisují jak historické okolnosti konfliktu, tak i pozdější vývoj situace na obou jeho stranách. Autoři čerpali z velkého počtu, různojazyčné literatury a z osobních rozhovorů s důležitými aktéry konfliktů. A skutečnost, že při své práci novinářů strávili mnoho času jak v Rusku, tak i v Čečensku, jim dopomohla nashromáždit dostatečné množství vlastních materiálů, které mohou mít velkou zásluhu na objektivním výkladu situace.

Druhou knihou, ze které jsem čerpal, byla kniha Jana Rybáře². Autor se zemím bývalého Sovětského svazu a studii geopolitických cílů Ruska v oblasti Kavkazu věnuje více než 15 let.

Znalosti o filmovém dokumentu jsem čerpal převážně z knihy Billa Nicholse³. Vzhledem k tomu, že hlavním cílem bylo představit, jak je konflikt viděn filmovým dokumentem, a ne, jak přistupovali jednotliví autoři k vytvoření svých snímků, je tato část pouze krátkým exkurzem.

Další tituly a materiály na internetu, ze kterých jsem čerpal informace ke zkoumanému tématu, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Jedním ze zdrojů dokumentárních filmů byla obecně prospěšná společnost Člověk v tísni, která je pořadatelem mezinárodního filmového festivalu Jeden Svět. Ten se ve svém programu zaměřuje na dokumentární filmy o lidských právech. Dalšími zdroji byly internetové televize a server YouTube. Seznam dokumentů a Internetové zdroje jsou přiloženy v příloze.

¹ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000

² RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu*. Brno: EurexBohemia, 2005

³ NICHOLS, B. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: vydavatelství Akademie múzických umění v Praze, 2010

1. Kavkaz a jeho rozdělení

Oblast Kavkazu se rozprostírá mezi Černým a Kaspickým mořem. Na severu sousedí s Ruskem, na jihu s Tureckem a Íránem. Hřeben pohoří Kavkaz rozděluje oblast na severní a jižní.

Severní Kavkaz patří Ruské federaci. Nachází se zde republiky: Karačajevsko-Čerkesko, Kabardsko-Balkarsko, Severní Osetie, Ingušsko, Čečensko a Dagestán.

V jižní části leží Abcházie, Gruzie, Jižní Osetie, Arménie a Ázerbájdžán.

Dále je možno region rozdělit podle oficiálního náboženství. Z islámské severní části se vymyká pouze křesťanská Severní Osetie. V jižní křesťanské části islám vyznává pouze Ázerbájdžán.

1. 1. Ruské zájmy na Kavkaze

Pro pochopení celého konfliktu je důležité znát i historický kontext. Jeho znalost nám mimo jiné ukáže i to, jak dlouho už tento spor o teritorium trvá.

Čečenci se v oblasti severního Kavkazu začali usídlvat již v 16. století, aniž by zde založili centralizovaný státní útvar. Jejich tehdejší politické zřízení je označováno jako tzv. "horská demokracie" – závažná rozhodnutí týkající se obce přijímal na základě zvykového práva sbor starších této obce. Neexistovala žádná aristokratická vrstva, jen svobodní lidé a otroci. Milníkem ve vývoji čečenského národa bylo osmnácté století – jednak se rozšířila súfijská verze islámu, snažící se o dosažení větší zbožnosti věřících, jednak také začala ruská vojenská tažení.⁴

Ruským cílem bylo získat přístup k teplovodním černomořským přístavům, spojit se s křesťanským královstvím Gruzie a Arménie a otevřít obchodní cesty do Indie a britského impéria.

⁴ ŘEHÁK, J. **Historie čečensko-ruských vztahů**.<http://navychod.cz/articles.php?id=38d0d472-8db4-11df-aa30-00304830bcc4>, (24.3.12).

K dosažení svého muselo ruské impérium překonat jednu oblast, Severní Kavkaz, ale to ještě netušili, jak velký odpor budou horské kmeny klást.

Když Petr Veliký ukončil roku 1721 severskou válku se Švédskem, postavil se do čela expedice na jih proti Persii. U kaspického pobřeží Dagestánu přistál 27. července 1722. V místě vylodění vzniklo město Petrovsk, později Machačkala, a stalo se hlavním městem Dagestánu. Když jeden oddíl Petrových vojáků vyrazil dále do hor, byl zahnán skupinou ozbrojených domorodců. To byla snad první srážka jednotky pravidelné ruské armády s Čečenci.⁵

Ruskému postupu výrazně napomáhali kozáci, uprchlí nevolníci a svobodní rolníci. Usadili se na řece Těrek a společně zde vystavěli řetěz pevností, kterému se říkalo Linie. Vznikly zde pevnosti Kizljar (1735), Mozdok (1763) a Vladikavkaz (1783), jež daly základ vzniku městům, která přetrvala pod stejným názvem do dnešní doby. Tuto linii pevností Rusové rozšiřovali tak urputně, že v roce 1832 sahala od Kaspického moře k moři Černému.⁶

Takové rozpínání Ruské moci a cizích národů bylo doprovázeno konflikty s domorodým obyvatelstvem. V roce 1785 se objevil první vůdce a organizátor horalských kmenů Ušurma, který si dal později jméno Mansúr (vítěz). Tento Čečenec měl dostatečné sebevědomí, aby se pustil do války s Rusy. Pro nastolení pořádku a polapení vzbouřence byl knížetem Grigoriem Potěmkinem⁷ vyslán do boje plukovník Pieri. Ten byl však poražen a spolu s ním zemřelo více než šest set jeho mužů, což se považuje za největší porážku Rusů v době vlády Kateřiny Veliké.⁸

Mansúra se Rusům podařilo zajmout až po 6 letech těžkých bojů. Byl odvezen a uvězněn v pevnosti Šluselburg, kde v roce 1794 zemřel.

Ve 40. letech 19. století Rusko zabředlo do nekonečné kavkazské války, kterou se mu nedařilo vyhrát. Hlavním bojištěm bylo východní Čečensko a západní Dagestán.

⁵ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000, s. 41.

⁶ Tamtéž, s. 43.

⁷ V té době prvním ministrem Kateřiny Veliké.

⁸ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000, s. 42.

Dalším velkým horským vůdcem a lidovým hrdinou byl imám⁹Šamil, který se stal v roce 1834 třetím imámem Dagestánu.¹⁰

Ten později vedl vzniklé Hnutí horalů, které se vytvořilo kvůli kolonizátorům, místním feudálům a ruským „poměščíkům“¹¹. I když se Hnutí horalů halilo do náboženské roušky, mělo především protifeudální osvobozenecký charakter¹².

Rusové se Šamilovy porážky dočkali až v roce 1859, kdy byl obklíčen a tím donucen ke kapitulaci. Tímto momentem skončila téměř 50 let trvající Velká kavkazská válka.

Šamil byl přijat carem Alexandrem II. jako jeho čestný zajatec. Poté se s rodinou odstěhoval do provinční Kalugy. Na sklonku života mu bylo dovoleno vykonat náboženskou pout' do Mekky, na které v roce 1871 umírá.

Imámová kapitulace znamenala ukončení bojů osvobozeneckého hnutí kavkazských horalů a uznání v podřízení se Ruskému impériu.

Ale i přesto, že se Čečencům dostalo velkých privilegií v podobě volného praktikování islámu včetně práva šari'a zrušení odvádění mužů do ruské armády, protiruský odpor i nadále přetrvával. Zmenšil se až po krutém potlačení povstání roku 1877.¹³

⁹ „V šiitské“ verzi islámu, je to duchovní vůdce (náboženský i vojenský vůdce)

¹⁰ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T.. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000, s.45-47

¹¹ šlechtic

¹² KONEČNÝ, Z. *Kapitoly z dějin kavkazských, středoasijských a pobaltských národů sovětského svazu*. Brno, 1967. 30 s.

¹³ Řehák V. *Historie čečensko-ruských vztahů*. In: Na východ, 4/2004. dostupné na: www.navychod.cz

1. 2. Říjnová revoluce na Severním Kavkaze¹⁴

Když byly v roce 1893 provedeny první těžební vrty v okolí Grozného, stal se Groznyj po Baku druhým nejdůležitějším naftovým centrem ruské říše.

Po příchodu bolševiků k moci vydala 30. prosince 1917 rada lidových komisařů RSFSR¹⁵ prohlášení ke „všem muslimům a těžce pracujícím lidem Ruska i Východu“.

„Muslimové Ruska! Tataři na Volze a na Krymu! Kyrgyzové a Sartové Sibiře a Turkestánu! Turci a Tataři Zakavkazska! Čečeni a horské národy Kavkazu! Vy všichni, jejichž modlitebny byly ničeny a jejichž víra i obyčeje byly pošlapány cary a utlačovateli Ruska! Ode dneška jsou vaše víra, vaše zvyklosti, vaše národní i kulturní obyčeje svobodné a nenarušitelné. Zorganizujte si svůj národní život svobodně a bez překážek. Máte na to nárok. Soudruzi! Bratři! Vykročme k čestnému a demokratickému míru. Na našich praporech je vepsána svoboda utlačovaných národů.“

Protože se zdálo, že se severokavkazské kmeny stanou spojencem bolševiků, vstoupila do Čečenska armáda generála Děnikina. Děnikin to jakožto velitel bílé armády nesměl dopustit, a tak vyslal svá vojska k ničivému nájezdu.

Cocin-Jurt, malá ves na jihovýchod od Grozného, se v roce 1919 stala místem velkého krveprolití, když kladla odpor carskému generálovi Antonu Děnikinovi. V boji v obklíčeném Cocin-Jurt zahynulo přes pět set Čečenců.

Na počátku roku 1920 měla rudá armáda nad Děnikinem naprostou převahu. Děnikin byl poražen a svou armádu evakuoval na britských lodích přes Černé moře.

Kavkaz se potom stal místem střetávání Leninových a Stalinových rozdílných politických koncepcí. Lenin chtěl rovnoprávnější vztah mezi Ruskem a ostatními republikami, ale Stalin zastával ideu centralizace a domáhal se, aby byly regiony drženy zkrátka.

¹⁴ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000, s. 53-56.

¹⁵Ruská sovětská federativní socialistická republika byla socialistický stát a od roku 1922 největší svazová republika Sovětského svazu.

Do poloviny 20. let převládal spíše mírnější Leninův model. Probíhala politika „korenizace“, která respektovala práva místního obyvatelstva i jeho kulturu. Měla také blíže sepnout etnický původ a hranice se správním systémem.

Její důsledkem bylo znovuvydávání knih a novin v čečenském jazyce a velké zvýšení gramotnosti.

Bohužel tento klid netrval příliš dlouho. Novou příčinou velkého povstání byl Stalinův pokus o kolektivizaci zemědělství. V roce 1929 byly k potlačení vzpoury na východním Čečensku vyslány jednotky Rudé armády a roku 1930 byl zlomen odpor v Ingušsku. Zahájilo se tažení proti náboženství.

Následovala nová vlna zatýkání a poprav.

5. prosince 1936 byla Čečensko-Ingušská oblast povýšena na republiku.

31. července 1937 bylo během bleskové operace pozatýkáno a postříleno čtrnáct tisíc Čečenů a Ingušů – asi tři procenta veškerého obyvatelstva.

1. 3. Deportace do Kazachstánu a Střední Asie (skrytá genocida Čečenského národa)

Asi nejzásadněji se na špatném vztahu Čečenců k Rusům podepsaly události z roku 1944, kdy byli Čečenci spolu s dalšími národy deportováni do Kazachstánu a Střední Asie.

Stalin pomýšlel na vysídlení již v únoru 1943, kdy na stranickém sjezdu představil svůj plán na likvidaci Čečenska-Ingušska. Podle archivních materiálů hlasovalo pro odsun těchto národů 10 z 10 zúčastněných. Mezi ně patřil například hlavní organizátor deportací Lavrentij Berija nebo i Nikita Chruščov. Ten později po Stalinově a Berijově smrti povolil v roce 1957 vysídleným národům návrat zpět do vlasti.¹⁶

Spolu s Čečenci byli vysídleni i Balkaři, Inguši a Karačajevci. Oficiálním odůvodněním byla kolaborace s nacisty. Ta však nebyla nijak věrohodně potvrzena.

¹⁶ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis*. Praha 2000, s. 58.

Otázkou zůstává, proč nebyly vysídleny také jiné národy, které s nacisty prokazatelně kolaborovaly.

Od 23. do 29. února bylo do transportů naloženo 478 479 osob, z toho 387 229 Čečenců a 91 250 Ingušů. Během třítydenní cesty do Kazachstánu zemřelo ve vagónech několik tisíc lidí. Ti, kteří byli hůře transportovatelní (staří, nemocní, děti) byli v některých případech likvidováni ještě ve vesnicích.¹⁷

Vysvětlení, proč se Stalin a Berija (oba původem z Kavkazu), rozhodli pro takový drastický postup, je z lidského hlediska nevysvětlitelný.

Čečenci spolu s Dagestánci vytvářeli vstup bolševiků na Kavkaz úspěšná ozbrojená povstání a značně ztěžovali nástup sovětského zřízení. Dagestánci však vysídlení nebyli, dokonce společně s Rusy znovu osídlovali vysídlená území po Čečencích a Inguších.¹⁸

Na příkaz Nikity Chruščova byla vytvořena komise, jejíž úlohou bylo vyšetření masakru. Ta po několikaměsíčním šetření a dotazování svědků, potvrdila, že k masakru skutečně došlo a rovněž vyvrátila obvinění z vlastizrady. Toto šetření napomohlo k povolení návratu Čečenců a Ingušů domů a znovuzavedení Čečensko-Inguška.¹⁹

1. 4. Rozpad Sovětského svazu a nezávislost Čečenska

Rozpad Sovětského svazu se ve všech svazových republikách stal impulzem k vyhlášení samostatnosti.

V Kavkazských republikách došlo k obnovení původních ústav a proklamaci nezávislosti v letech 1991– 1992. Této situace využily i některé autonomní republiky.

¹⁷ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis.* Praha 2000, 60-65 s.

¹⁸ ŠMÍD, T, VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. Centrum pro studium demokracie a kultury.* Brno 2007, s. 189 .

¹⁹ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis.* Praha 2000, s. 66 .

Tato myšlenka samostatnosti jim však přinesla mnoho problémů a některé vyústily v ozbrojené konflikty.²⁰

Mezi ty nejsložitější a nejznámější patří konflikt v Čečensku, kde válka napáchala rovněž největší škody.

Po 25. listopadu 1990, kdy se v Grozném sešel Kongres čečenského lidu (v čele s čerstvě zvoleným předsedou Džocharem Dudajevem), byl Nejvyšší sovět autonomní republiky donucen přijmout *Deklaraci nezávislosti*, která znamenala sebeurčení čečenského národa. Koncem října 1991 Čečenci uspořádali prezidentské volby. V těch zvítězil Džochar Dudajev, který hned 2. listopadu vyhlásil s konečnou platností vznik nezávislého čečenského státu.²¹

Rusko vnímalo tento akt jako ohrožení teritoriální celistvosti země a přijalo rezoluci o neplatnosti voleb. Do Čečenska bylo vysláno šest set výsadkářů ruského ministerstva vnitra. Ti však neměli žádnou podporu a pokus o vyslání posil skončil nezdarem kvůli dohadům mezi Jelcinem a Gorbačovem. Pod tíhou vlastních vnitřních problémů spojených s hroutícím se Sovětským svazem se Rusko rozhodlo řešení tohoto problému odložit.

Svůj plán na samostatnost Čečenska promýšlel Džochar Dudajev již před rokem 1990, kdy byl velitelem leteckých vojsk v Estonsku. Podporoval tam národní hnutí a jeho myšlenku na vystoupení ze Sovětského svazu.

Inspirován Estonskem věřil, že by i Čečensko mohlo usilovat o nezávislost. Zapomněl však na několik věcí, které jsou k samostatnosti země nezbytné. Ty se později velmi silně projeví v nefunkčnosti státu, tvorbě opozice a občanských nepokojích v roce 1993.

²⁰Potůček, Jan. Kavkaz: regionální konfliktní komplex - 1. část [online]. *E-polis.cz*, 10. červen 2005. [cit. 2012-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/101-kavkaz-regionalni-konfliktni-komplex-1-cast.html>>. ISSN 1801-1438.

²¹Řehák V. *Historie čečensko-ruských vztahů*. In: Na východ, 4/2003. dostupné na: www.navychod.cz

Estonsko, na rozdíl od Čečenska, bylo před připojením k Sovětskému svazu nezávislým státem již před rokem 1940, a pro osamostatnění mělo vybudované všechny potřebné státní struktury.²²

Ekonomická struktura Sovětského svazu fungovala na propojení všech zúčastněných států. Odpojení Čečenska od zdroje ruských příjmů vedlo k postupnému hroucení státních orgánů, přestaly se vyplácet sociální dávky i platy, rozmohla se korupce, černý trh a nezaměstnanost. Čečensko se čím dál více stávalo státem, kde místo vysněné demokracie vládou zločinné gangy, které vyzbrojil sám státní aparát.

Vzrůstající agrese byla zaměřena především proti národnostním menšinám. Jen slovanská komunita, složená z Rusů, Ukrajinců a Bělorusů tvořila čtvrtinu obyvatelstva Čečenska a naprostá většina bydlela v Grozném. Docházelo k velkému počtu krádeží, loupežných přepadení a vražd. Stávaly se případy, kdy za použití zbraně byli lidé přinuceni k prodeji svých bytů. Tomuto násilí byli vystaveni především Rusové, protože neměli klany, jinak řečeno: velkou rodinou sít' mstitelů, kteří by je bránili. Výjimkou však nebyli ani samotní Čečenci, Inguši, Dagestánci, Židé nebo Arméni.²³

Pro uchování svědectví o všech činech spáchaných proti ruskému obyvatelstvu během Dudajevovy vlády byla vydána tzv. „Bílá kniha“. Ta byla za války rozdávána ruským vojákům a posloužila k vyobrazení Čečenců jako banditů a hrdlořezů. Většina příběhů byla zřejmě pravdivá, ale byla podána subjektivně, což napomohlo k probuzení nenávisti vojáků, která se projevila v nelidském jednání s čečenským obyvatelstvem.²⁴

Vzrůstající anarchie vedla ke vzniku opozice, namířené proti prezidentově vládě. Ten na pozdější demonstraci, konané v červnu 1993, nařídil střílet do davu. Dudajevova moc postupně slábla, toho využívala opozice z počátku tajně podporovaná Ruskem, později otevřeným poskytnutím vojenské síly. Tyto snahy byly ovšem potlačeny, což vedlo Rusko k rozhodnutí pro přímý zásah ruské armády.

²² GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry*. Themis. Praha 2000, s. 82-83 .

²³ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry*. Themis. Praha 2000, s. 107 .

²⁴ Tamtéž.

1. 5. První čečenská válka (1994 - 1996)

12. prosince 1994 bylo zahájeno noční bombardování Grozného. Na Nový rok vstoupila ruská armáda do hlavního města, ale tam utrpěla těžkou porážku. Hlavním důvodem bylo podcenění situace i protivníka. Jednotky nebyly dostatečně připravené, velitelům chyběly kvalitní mapy oblasti a do boje byli povoláni nezkušení mladí vojáci, kteří neprošli dostatečným výcvikem. Po tomto neúspěchu se ruské velení rozhodlo k zesílení bombardování města, což pomohlo k tomu, aby byl Grozný v únoru pod kontrolou ruských jednotek.

Když během února a března obsazovali zbylá města a území Čečenska, dopouštěli se vojáci velkých krutostí na civilním obyvatelstvu. To byl jeden z důvodů, proč polní velitel Šamil Basajev zorganizoval 14. června 1995 obsazení nemocnice v ruském městě Bud'janovsk.²⁵

Basajev později v interview 7. července 1996 vysvětlil, že se nikdy nechtěl uchýlit k takovému kroku a že ho k tomu dovedl hněv vůči Rusům za to, že už po několik měsíců vedou krutou čečenskou válku. Poslední kapkou bylo květnové bombardování Veděna, při němž byl zasažen dům, ve kterém zemřelo 11 lidí (jeho tety a malí bratřenci).²⁶

Jeho komando drželo v nemocnici asi 1500 rukojmích a žádalo okamžité ukončení bojů v Čečensku a stažení vojsk z republiky. Po několika dnech a ztrátách na životech rukojmích i ozbrojenců učinilo Rusko vstřícné kroky a věci se ujal ministerský předseda Viktor Černomyrdin. Požadavkům se vyhovělo a Čečenci byli společně se 150 rukojmími přepraveni autobusy do Čečenska.

Tento akt měl za výsledek podepsání mírové dohody 31. července. Ta však nevydržela dlouho a ruské jednotky obnovily koncem srpna bombardování horských vesnic.

²⁵ ŘEHÁK, J. *Historie čečensko-ruských vztahů*. <http://navychod.cz/articles.php?id=38d0d472-8db4-11df-aa30-00304830bcc4>, (24.3.12).

²⁶ GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry*. Themis. Praha 2000, s. 229 .

Po leteckém útoku v horách a čečenském útoku na Grozný se situací začal zabývat generál Alexandr Lebed; tomu se nakonec povedlo vyjednat příměří. 31. srpna byla v dagestánském Chasavjurtu podepsána nová mírová dohoda.²⁷

Gračovův²⁸ plán „ rychlého řešení“ trval dva roky a po sérii nezdarů zlomit čečenský odpor byla ruská vojska do konce roku 1996 stažena a řešení Čečenské otázky se odložilo na rok 2001.²⁹

1. 6. Druhá čečenská válka (1999 - 2000)

Druhé kolo konfliktu, které je možné datovat od druhé poloviny roku 1999, úzce souvisí s nástupem Vladimíra Putina. Jeho tvrdý postup v Čečensku výrazně posílil jeho popularitu a byl jedním z faktorů, které mu napomohly získat post prezidenta.³⁰

V Čečensku byly 22. ledna 1997 uspořádány parlamentní a prezidentské volby, v nichž byl za prezidenta zvolen Aslan Maschadov. Čečensko se prakticky stalo nezávislé na ruské politice a pro znovuvybudování státní právní struktury zvolilo právo šarí'a. Bohužel ani nový prezident nedokázal zemi stabilizovat a učinit účinná opatření v boji s kriminalitou, terorismem a národní a náboženskou nesnášenlivostí.

Vzáří 1999 byly na čečenské území opět vyslány vojenské jednotky Ruské federace. Celkovou odpovědnost v řízení průběhu druhé čečenské války převzal Vladimír Putin.

Kreml se obnovení bojů snažil odůvodnit bojem proti terorismu. Hlavními představiteli, kteří figurovali v souvislosti s teroristickou činností na území Ruska, byli Aslan Maschadov, Amir Chattáb, Salman Radujev a Šamil Basajev. Po explozích

²⁷ ŘEHÁK, J. **Historie čečensko-ruských vztahů**. <http://navychod.cz/articles.php?id=38d0d472-8db4-11df-aa30-00304830bcc4>, (24.3.12).

²⁸ První ruský armádní generál, v té době ministr obrany. Rozpracovával plán rychlé války v Čečensku.

²⁹ Hodač, J. , Strejček, P. *Politika ruské federace v postkomunistickém prostoru a střední Evropě* . 2005, s. 27-28 .

³⁰ RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu* . Brno: EurexBohemia, 2005, s. 191.

obytných domů v Rusku cítil premiér Putin podporu obyvatel pro vedení silného zásahu v Čečensku.³¹

Putin reagoval na teroristické útoky provedené v březnu 1999 na tržišti ve Vladikavkazu, ozbrojené útoky ze srpna a září v Dagestánu a na exploze v Moskvě.

Teroristické útoky byly připisovány sílicímu hnutí wahhábistů³². K tomuto hnutí se během tříletého meziválečného období přiklonil i Šamil Basajev a většina polních velitelů.

Pro Rusko to znamenalo, že čečenská vláda již není schopná dále zvládat situaci v zemi a čečenští islamisté jsou tak hrozbou pro celý severokavkazský region.

Během druhé války bylo teritorium Čečenska uzavřeno novinářům a tak bylo velmi těžké získat nějaké informace o průběhu bojů. Informace, které byly dostupné, byly pouze ty, které poskytovala ruská strana, ale těm se ne vždy dalo věřit.

Po více než půl roce se vojskům Ruské federace podařilo dostat většinu území pod kontrolu, ale statut země byl opět nevyřešen a odložen na později.

Druhá válka začala na podzim 1999, ruské armádě se podařilo během několika měsíců obsadit skoro celé území provincie i s Grozným. Vojákům se nepodařilo dostat pod kontrolu pouze některé oblasti v těžko přístupných horách, kde mají své tábory čečenští bojovníci. Tím se pořád nedařilo dostat situaci celé oblasti úplně pod kontrolu.

V březnu 2000 Vladimír Putin kandidoval na úřad prezidenta. Na vítězství v čečenské válce postavil svoji kampaň a vyhrál.

Ozbrojené akce byly v Čečensku oficiálně zastaveny až v roce 2002 a začalo období normalizace.

³¹ (HERSPRING, Dale, R., *PutinsRussia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Oxford 2003)

³² Hnutí za očistění islámského učení, je známo svými radikálními myšlenkami. Někdy se o něm mluví jako o saláfismu.

Na jaře roku 2003 bylo v Čečensku provedeno referendum, jehož výsledkem bylo schválení nové čečenské ústavy. Jejím ústředním bodem bylo, že je Čečenská republika integrální součástí Ruské federace.

Ruská bojová mise byla v Čečensku oficiálně ukončena až v roce 2009, kdy šéf SFB Alexander Bortnikov informoval o zastavení protiteroristických operací.

Ve druhé čečenské válce došlo ke změnám přístupu jak uvnitř Ruska, tak i na čečenské straně. Uvnitř Ruska měla druhá válka mnohem větší podporu, byla řízena premiérem a mocenské špičky se vyznačovaly větší rozhodností a odhodlaností. Také ruská armáda se z utržených porážek poučila.

Na čečenské straně přešli mnozí generálové na stranu federálních vojsk a ti, co zbyli, byli postupně zneškodněni.

Prezidentem Čečenska se stal duchovní Ahmat Kadyrov, polní velitel, jež přešel na stranu Ruska.

2. Dokumentární film

Po nezbytném historiografickém úvodu přecházím k tématu, které je jádrem práce – k filmovému dokumentu. Tato část nás v krátkosti seznámí s jeho podstatou.

DEFINICE: „*Dokumentární film vypráví o situacích a událostech týkajících se skutečných lidí (sociálních herců), kteří nám představují sami sebe v příbězích, jež nám přibližují věrohodnou představu o zobrazovaných životech, situacích a událostech či pohled na ně. Specifické hledisko filmového tvůrce nevytváří fikční alegorii, ale spíše zprostředkovává přímý vhled do živého světa.*“³³

Kategorie televizního dokumentu se nejvíce blíží hraniční poloze mezi kinematografickým a televizním médiem.

2. 1 Vývoj dokumentárního filmu

Abychom lépe pochopili jedinečnost dokumentárního filmu jako média pro masové předávání informací a jeho vývoj, musíme se podívat do jeho historie.

Ve dvacátých letech dvacátého století získává filmový dokument na popularitě, protože je stále více spojován s uměleckou kinematografií. Tím se pozvolna vymaňuje z převládající tvorby cestopisů a filmových týdeníků. V této době vznikají také dva přístupy, které se později ukáží jako dvě hlavní linie filmového dokumentu. Prvním je pečlivé inscenování záběrů a pomalé tempo; jejím představitelem je Robert Flaherty. Druhý přístup reprezentuje Dziga Vertov se svojí stříhovou skladbou, jež dala základ ruské montážnické škole.

Principem myšlenky „Kino-oko“ Dzigy Vertova je, aby filmová kamera vystupovala v roli filmařova zraku a zůstávala v pozadí tak, aby neměnila chování lidí.

³³NICHOLS, B. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: vydavatelství Akademie múzických umění v Praze, 2010. s. 34.)

Když Flaherty uvedl ve Spojených státech snímek „Nanuk, člověk primitivní“, ve kterém ukazuje život eskymáckého lovce, okamžitě stoupla poptávka po exotických filmech.

Tím samozřejmě vzrostla i jejich produkce, což vedlo k upevnění postavení tohoto filmového žánru v kinematografii.

K důrazné proměně dokumentu dochází za druhé světové války, kdy filmové týdeníky posloužily jako prostředek k informování lidí o dění na frontě. V Německu sloužily týdeníky k propagandistické prezentaci síly a odvahy německého vojáka. V Rusku ukazovaly chladnokrevnost německých vojsk a byly oslavou vítězství a hrdinství ruské armády.

S příchodem televize v 50. letech se dokumentární film dostává do pozadí. Vstříc mu vyšly debaty nad odpovědností za vzdělávání diváka a šíření veřejných informací. Tímto způsobem nahradilo televizní zpravodajství zastaralé týdeníky a dokumentární tvorba se tak přesunula z kin na televizní obrazovky.

„V zahraniční literatuře zabývající se televizním dokumentem se často objevuje termín spojený s hnutím direct cinema „ fly-on-the-walldocumentary“, neboli observační dokument. Metafora o mouše na stěně evokuje pozici filmaře jako nikým nepozorovaného, ale pozorujícího.“³⁴

Díky dostupným audiovizuálním nahrávacím zařízením může dokumentarista zachytit situace a události velice věrně a přesně. Divák potom v dokumentech sleduje lidi, místa a věci, se kterými se může běžně setkat v reálném světě. To je ta vlastnost dokumentu, na které se většinou zakládá divácké přesvědčení, kdy divák při projekci uvěří, že to, co kamera natočila, musí být skutečné. Je to způsobeno naším podvědomým vnímáním fotografického obrazu, ale je důležité si uvědomit, že i ten podléhá určitým omezením. Obraz nám nemůže nikdy předložit vše, co se o zachycované události chceme

³⁴Korda, J.: *Úvod do studia Televize*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 74 s .

dozvědět, a zachycené události mohou být různými způsoby pozměněny. Dále zaznamenaná realita nemusí vždy korespondovat s obecným výkladem dané situace.³⁵

Proto je dobré, abychom při přijímání předkládané „pravdy“ zůstali vždy obezřetní a dřív než dané informaci uvěříme, podrobíme ji logickému uvažování nebo kontrole z jiného zdroje.

³⁵ NICHOLS, B. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: vydavatelství Akademie múzických umění v Praze, 2010, 60 s.

3. Analýza vybraných dokumentárních filmů

3. 1. Přístup k analyzovaným filmům

3. 1. 1. Postup při analýze dokumentů

Vzhledem k velkému počtu dokumentárních filmů, které se této problematice věnují, jsem musel najít způsob, pomocí kterého se budu moci v tak velkém počtu informací snadno orientovat.

Tudíž jsem všechny vybrané filmy musel při jejich sledování nejprve roztřídit, na ty, které se plně věnují zkoumanému tématu, jsou pokud možno objektivní, nebo sdělují alespoň z části důležité informace, které v jiných dokumentech scházely nebo byly neúplné. Filmy, které nesplňovaly tato kritéria, jsem vyřadil.

Díky znalostem, které jsem získal z literárních pramenů a shlédnutých filmů, jsem stanovil tři hlavní historická období, která jsou v souvislosti s válkou zmiňována nejčastěji.

Ke každému z historických období jsem přiřadil daný film, který se k němu vztahoval. Tím vznikly tři historické bloky filmů, jejichž obsah jsem mohl hlouběji proanalyzovat. Informace jak analyzovat jsem čerpal z knihy Billa Nicholse³⁶, svých zkušeností a překladu³⁷ kapitoly o obsahové analýze z knihy Klause Mertena³⁸.

Nejsložitější bylo určit, jakým způsobem mohu proanalyzovat vzniklé stále ještě velké množství materiálu, a zachovat jak stanovený rozsah své práce, tak i přehlednost a srozumitelnost získaných informací.

³⁶ NICHOLS, B. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: vydavatelství Akademie múzických umění v Praze, 2010. 60 s.

³⁷ Pracovní překlad, (anonim), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, dostupné na: (<http://web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBASAN.rtf>)

³⁸ Merten, K. *Inhaltsanalyse: Einführung in Theorie, Methode und Praxis*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1995. 169 s.

Přišel jsem na způsob, kterým lze u každého filmu zaznamenávat všechny důležité informace, které film sděluje. Ze získaných informací jsem vytvořil legendu, jejíž pomocí budu moci obsah dokumentu jednoduše a graficky znázornit na velmi malém počtu stran práce. Každé informaci zanesené do legendy jsem přiřadil zkratku a barvu. Aby bylo na první pohled jasné, o čem každý dokument vypráví, umístil jsem pod jednotlivé názvy dokumentů tyto barevné zkratky. Pokud se některá informace vyskytovala ve více historických blocích, dbal jsem na to, aby u ní byla zachována stejná zkratka s přiřazenou barvou. Pro každé ze tří historických období je vytvořena samostatná legenda, která je přiložena na konci práce.

Takto se mi zvýraznily dokumenty, které obsahují nejvíce informací. Z každého historického bloku jsem vybral vždy dva zástupce. Oba tyto zástupci museli pokrývat co největší rozsah důležitých informací a pohlízet na konflikt z rozdílného geopolitického území. Abych tedy dosáhl co největší objektivitu, rozhodl jsem se vybírat vždy jeden ruský a jeden čečenský dokument. Počítal jsem s tím, že čečenských dokumentů nebude mnoho; abych zachoval různorodost pohledů na konflikt, bude neruský pohled zastupovat některý ze zahraničních dokumentů, nebo dokument od ruského autora žijícího delší dobu mimo území Ruské federace.

Pro filmy národnostně rozdílných autorů jsem se rozhodl již po prvním třídění dokumentárních filmů. Bylo to proto, že u některých filmů bylo zjevné, že jeho autoři, nikdy před natáčením na ruském ani čečenském území nebyli nebo nebyli příliš dobře informováni o kultuře obou zemí. Tím byl jejich pohled na zkoumaná témata místy naivní a jeho následná interpretace působila nejistě a ztrácela tak svoji důvěryhodnost. Jiní dokumentaristé se v důsledku toho zaměřovali na nepřilíš podstatné věci.

3. 1. 2. Staré války

Pro lepší pochopení konfliktní situace na Severním Kavkaze je dobré vzít na zřetel dokumentární filmy věnované jeho historii. Do této kapitoly jsem zařadil dva filmy. Prvním je britský dokumentární film *Šamilova svatá válka*, jehož režisérem je Taran Davis.

Druhým filmem, který jsem zvolil do této kategorie, jsou *Kavkazané v ruských válkách*. Jde o ruský film, který je zajímavý tím, že autorem scénáře je dagestánský žurnalista, který sám prošel několika válečnými konflikty (Afganistán, Čečensko, Jižní Osetie, Izrael).

3. 1. 2. 1. Šamilova svatá válka

Originální název: Mountain man and holy wars

Autor: Taran Davis

Země: Velká Británie

Rok premiéry: 2003

Délka: 55 min

Tématické zaměření autora a struktura dokumentu

Jsou zde dobře čitelné dvě hlavní linie. První je imám Šamil a druhou je Čečensko.

Na první linii se v polovině filmu napojí příběh Šamila Basajeva, který se tak stane pomyslným imámem Šamilem dnešní doby. Ústředním tématem se ve filmu jeví Čečensko a opakující se historie.

Imám Šamil

V době, kdy byly horské národy proti carskému Rusku nejednotné a válčily i jeden proti druhému, si Šamil uvědomil, že aby mohl dosáhnout vytoužené svobody, musí najít něco, co bude pro všechny spojujícím prvkem. V první řadě to byla víra, půda a osvobození horského lidu od podřízení se feudální moci. Šamil studoval Korán a věděl, že jestli chce spojit všechny národy a odolat tak ruskému vlivu, tak islám bude tou správnou cestou.

Myslím, že právě tato skutečnost výrazně napomohla nejen k jeho historické velikosti, ale také k národnostní soudržnosti severního Kavkazu.

Takovým způsobem se stal třetím duchovním vůdcem, který vedl kavkazské národy ve svaté válce proti carské moci.

Imám je ve filmu zobrazen jako hrdina, jenž 140 let po své smrti v Čečenech a zejména v čečenských teroristech stále vyvolává naději na samostatný stát.

Autor filmu šel za svým cílem o vyobrazení velkého imáma tak daleko, že se mu v Gruzii dokonce podařilo vypátrat jeho praprapravnučku Tamaru Šamili. Ta podala svědectví o velké slávě svého prapradědečka a dodala, že z ní mnohokrát v životě sama těžila.

Je to až s podivem, jak Gruzínci imáma Šamila vnímají. V 19. století totiž kvůli obavám z islámských sousedů sami zažádali cara o ochranu. Ten využil Tbilisi jako klíčové místo, odkud vedli společný boj proti Šamilovi.

Na cestách

Aby dokumentaristé zjistili, jak silný je mezi lidmi Šamilův historický odkaz, putují po území dřívějšího imamátu, do kterého spadalo Čečensko, Dagestán a část severního Ázerbájdžánu.

Při svém hledání povědomí o osobnosti imáma Šamila oslovují v každém státě poradce pro zahraniční věci. V Ázerbájdžánu jim roli hrdiny potvrdí, v Dagestánu taktéž, a totéž uslyší i v Gruzii. Překvapující byla pro dokumentaristy pouze reakce arménského ministra pro zahraniční věci Vartana Oskaniana, který odpověděl, že o něm nic neví.

Stejné odpovědi se dočkali i na arménské univerzitě v Jerevanu, kde několik dotázaných profesorů řeklo, že neví, a někteří dokonce řekli, že odmítají mluvit o čemkoli, co souvisí s Šamilem Basajevem.

Z této odpovědi dokumentaristé vyvozují závěr, že se Imám Šamil do dnešní doby překládá jako Šamil Basajev, a že je toto téma v současné době citlivou politickou otázkou.

V tomto okamžiku filmu začíná paralela příběhu, Šamil vs. Šamil Basajev.

Co se filmařům nepodařilo, byla paradoxně návštěva Čečenska. V době natáčení bylo Čečensko společně se severním Dagestánem pro zahraniční novináře velmi nebezpečné, kvůli bojům čečenské mafie s vojáky i mezi sebou a zaplavení regionu radikálními fundamentalisty, kteří unášeli a zabíjeli cizince.

Touha po pomstě

Téma pomsty je zde přirovnáváno k celému Kavkazu a vysvětluje se na různých příbězích. Jeden z příběhů vypráví o té čečenské a pochází z první čečenské války.

Nemluví zde však o charakteru Čečenců jako takovém, ale o „adatovém právu“, ve kterém se poskvrnění rodiny řešilo krevní mstou. Toto právo bylo na Kavkaze jakýmsi kodexem norem a pravidel, který se po staletí předával od pokolení k pokolení. To pomáhalo zachovat kulturu a zabránit anarchii.

Šamil Basajev:

Šamil Basajev se chtěl také vymanit z ruské nadvlády a stejně jako většinu Čečenců, tak i jeho poháněla pomsta za smrt členů rodiny. Ti zahynuli při ruském útoku na Grozný v roce 1995. Útok si vyžádal také životy 10 tisíc civilistů. Basajev odpověděl tím, že zajal kolem tisíce lidí v ruském Budjonovsku a držel je jako rukojmí v nemocnici. Ruská záchranná akce si vyžádala smrt asi 120 rukojmí. Po tomto incidentu ruský premiér Viktor Černomyrdin svolil s vysíláním požadavků teroristů v hlavním vysílacím čase. Basajev požadoval ukončení bojů v Čečensku a slíbil, že na oplátku okamžitě propustí 100 dětí.

Tento požadavek je v dokumentu doložen záznamem Basajevova rozhovoru s novináři, kteří byli přítomni na místě přepadení.

Podmínky byly splněny a Čečensko se mohlo radovat z krátkého období klidu.

Ten však skončil po Basajevových pokusech pomoci osvobodit své islámské bratry v Dagestánu. Na to Rusko zareagovalo ničujícím útokem na Grozný, který začal druhou čečenskou válku.

Dokument dále ukazuje reakci Spojených států amerických na tento útok. K tomu bylo do filmu přiloženo oficiální prohlášení prezidenta Billa Clintona, který říká, že chápe boj Ruska proti terorismu, ale neschvaluje prostředky, které zvolilo k jeho potlačení.

Po 11. září 2001 se však pohled Ameriky na ruské metody změnil a dostal nový rozměr.

Jan Rybář odkazuje ve své knize³⁹ na práci Allison Roy:

³⁹ RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu*. Brno: EurexBohemia, 2005, s.

„Jednou z Amerických priorit se stala „válka s terorismem“ a Moskva se od té doby ještě více snaží popisovat tento konflikt ne jako svůj regionální problém, nýbrž jako konflikt napojený na „globální terorismus“.⁴⁰

Dokument se o tom také zmiňuje a uvádí to v širším rozsahu. Když si Vladimír Putin s Georgem Bushem podávají ruce na znamení spolupráce na společném zájmu.

Dohodli se, že americké speciální jednotky budou cvičit gruzínské vojáky k boji proti čečenským teroristům a Al-kaidě.

Závěr dokumentu budí dojem, že na imámově kapitulaci chtěl režisér ukázat, že stejný osud bude čekat i Šamila Basajeva.

Tento pocit navozují poslední záběry z 26. října 2002, kdy teroristé přepadli Moskevské divadlo. Ruské speciální jednotky nakonec teroristy zneškodní a poslední vteřiny dokumentu jsou věnovány záběrům bezvládných těl teroristů.

Periodičnost historie

Jakási bezvýchodnost letitých bojů je zachycena v jednom čečenském přísloví, které autor použil v úvodních titulcích:

Kdy se v horách přestane prolévat krev?

Až cukrová třtina poroste na sněhu.

S tvrzením, že se historie opakuje, nelze z hlediska Kavkazské historie nesouhlasit.

Při studiu konfliktů na severním Kavkaze není možné přehlédnout, že se ohniska střetů carských vojsk s kavkazskými kmeny odehrávají na stejných místech, dokonce i o 100 let později se válčí na stejných bojištích. To zmiňují i C. Gallová s T. De Wallem⁴¹ ve své knize, kde vypráví, jak se čečenský náčelník štábu Aslam Maschadov zmiňuje o tom, že boje s Rusy v roce 1995-1996 měly mnoho společného s předchozími kavkazskými válkami, a že při boji byly použity stejné taktiky, které zná ze starých válek

⁴¹GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry. Themis.* Praha 2000, s 52.

v oblasti. Šamil Basajev se svými teroristickými útoky, únosy, rukojmími a partyzánskými boji taktéž nepřišel s ničím novým.

Závěr

Film přehledně popisuje nejdůležitější období imámovy života. V tom mu pomáhá dobře nastudovaný materiál a velké množství dobových kreseb, fotografií a filmového materiálu.

Filmem nám autoři odkrývají dávnou historii konfliktu v oblasti severního Kavkazu. Nenucenou cestou se snaží ukázat, proč je možné, že konflikt přežívá i v dnešní době, a dle mého názoru je nestrannou výpovědí o „přešlapech“ obou stran. Poodhaluje složitý kavkazský charakter, roli náboženství v regionu a do jisté míry nešťastnou geografickou polohu Kavkazu, která byla hlavní příčinou zájmu carského Ruska i Ruska současného.

3. 1. 2. 2. Kavkazané v ruských válkách

Originální název: Кавказцы в войнах России

Autor: Ruslan Gusarov

Televizní společnost: HTB

Země: Rusko

Rok premiéry: 2006

Délka: 4 x 44 min

Autorovy cíle:

Kavkazci v ruských válkách je název čtyřdílného dokumentárního cyklu, autorem jehož scénáře je Ruslan Gusarov.

Během své desetileté práce pro Severokavkazskou pobočku televize „NTV“ měl už dost ruského despotismu a přetrvávající xenofobie vůči národům Kavkazu. Rozhodl se pro pokoření mýtu o konfliktní povaze těchto lidí a chtěl ukázat všem, že Kavkazané jsou víc než skupina radikálních extrémistů, náboženských fanatiků a divochů, kteří nenávidí všechno, co je ruské. Ukázat zkrátka to, na co v televizních událostech nebo pořadech není možné upozornit.

Autor sám o tom říká: „Chtěl jsem ukázat lidi, kteří jsou silní jak duchem, tak i tělem, jež mají krásné tradice, zvyky a historii. Historie tohoto kraje nebyla mnohdy jednoduchá, ale zato může být poučná.“⁴²

Autorovi se zde podařilo zachytit Kavkaz ne pouze jako jednotnou bojující sílu, ale jako kolorit mnoha národnostních skupin se specifiky každé z nich.

Do imperátorovy eskadrony se vybírali pouze jezdci z lepších rodin (kmenů) Čečenska, Dagestánu, Osetie, Kabardinska a Čerkeska.

Rozbory jednotlivých částí:

„Imperátorovi džigité“

První část cyklu nám pomůže osvětlit historii vzniku Kavkazské horské eskadrony a osobního ozbrojeného doprovodu cara Nikolaje I. a později i jeho syna Alexandra II.

Děj této části dokumentu nás zavede do 19. století, přesněji do období mezi rokem 1830 (polské povstání), a do roku 1878 (konec rusko-turecké války). Na tyto historické události se však nijak zvlášť nesoustředí, jeho záměrem je seznámení diváka s historií některých horských oddílů, které po boku carských vojsk prošly Kavkazskými válkami, kde bojovaly proti imámu Šamilovi.

Dokument vypráví o tom, jakými způsoby dosahoval Nikolaj I. loajality u horalských džigitů a též s jakými obtížemi se obě strany potýkaly.

Především šlo o zvyklostní rozdíly. Nikolaj si velice dobře uvědomoval, jak silnou roli hraje u muslimů náboženství a možnost dodržovat všechny obřady a zvyklosti s ním spjaté. Bylo například dohlíženo na to, aby se horalům podávala potrava bez vepřového masa, bylo jim umožněno modlit se 5 krát denně a udržovat se v tělesné čistotě.

Gusarov chtěl filmem ukázat rovněž vzájemné vztahy mezi národy Kavkazu a také jejich vztah k okolnímu světu.

Hrdinní džigité, kteří upoutali autorovu pozornost, jsou ve filmu popisováni jako démoni v chlupatých čepicích, divoši, žlutí ďáblové nebo jednoduše hrdinové. To vše v

⁴²Мутагова, Н. «Кавказцы в войнах России»: Взгляд.<http://www.dagpravda.ru/?com=materials&task=view&page=material&id=2347>, (28. 11.12).

divákovi vzbuzuje dojem, že tito odvážní a houževnatí horalé mají nějaké nadpřirozené schopnosti. Film tím potom ztrácí na celkové uvěřitelnosti.

Nicméně si myslím, že film není slepým vyzdvihováním hrdinství horalů ani propagandou ve prospěch regionu. Tvrzení jsou podložena písemnými i jinými dobovými dokumenty a výpověďmi historiků, žurnalistů a dalších specialistů na Kavkazskou tematiku. Hrdinství horalů je zde zdůrazňováno stejně jako jejich mnohé nedostatky. Stejnou měrou je tomu i u Rusů. Sledováním první části filmu nabývá divák dokonce dojmu, že vztah mezi oběma stranami může být přátelský a harmonický.

Nikolaj I. a Alexandr II. dokázali, že je možné dosáhnout vzájemného soužití s rozdílnými národy, pokud budeme respektovat jejich národní a náboženské zvyky.

„Divoká divize“

Ústředním tématem této části je, jak už napovídá její název,

„*Divoká divize*“. Je to přezdívka, kterou si vysloužila „*Kavkazská tuzemská koňská divize*“, která patřila do jednotek imperátorovy armády. Druhá část dokumentárního cyklu představuje historii tohoto unikátního vojenského seskupení. Ve 44minutovém filmu autor představí, jakou úlohu sehrála tato divize, složená z kavkazských horalů, v době vlády imperátora Nikolaje II., dále nás provede 1. světovou válkou, Říjnovou revolucí i občanskou válkou v Rusku.

Autor si vzal za cíl ve filmu zohlednit, jakou roli hráli tito odvážní horalé při zvládnání vlny chaosu při masových dezercích vojáků z ruské armády, kterou vyvolaly okolnosti po abdikaci cara Nikolaje II. Ve vzniklém povolení mravů a bezpráví se horské zvyky a společenský řád ukázaly jako pevný morální štít odolávající bolševickým agitacím. Kavkazská koňská divize společně s kozáckým plukem tvořily pevné jádro, kterého generálové využili jako kárné brigády. Ta měla tvrdým použitím síly připomenout prchajícím vojákům, za kterou stranu bojují. Jezdci nikoho nešetřili a tím si vysloužili reputaci nelítostných hrdlořezů, kterým je jedno, jestli vraždí Němce nebo Rusy.

„Toho se báli hlavně bolševici v Petrohradu“ - touto větou tvůrci filmu narazili na podle mě velmi důležitou etapu historie, která mohla být jednou z příčin vzniku strachu a nedůvěry k etniku Kavkazských hor.

„Odsouzení“

Třetí část je věnována deportaci Čečenského a Ingušského národa v roce 1944. Autor se v této části rozhodl představit okolnosti druhé světové války, které měly přímý vliv na pozdější vynesení rozsudku nad několika národy Severního Kavkazu. Autor si stanovil za cíl očistit národy postižené Stalinovými represemi a zviditelnit jejich odhodlání a neúnavnost v obraně nejen svého, ale i ruského území. Civilní obyvatelé vykopávali před příchodem Němců ohromné příkopy na cestách k ropným plošinám Grozného a stavěli valy nebo pracovali v nepřetržitém provozu při výrobě a opravě tanků ve Vladikavkazu.

Jejich údajnou kolaboraci s Němci zde autoři podrobují hlubšímu zkoumání, ze kterého vyplývají na povrch různé informace o Berijových manipulacích s fakty a mimo jiné i úmyslné zveličování počtu kolaborovaných a dezertovaných Čečenců a Ingušů.

Autoři se pokouší ukázat na válečných událostech při obraně Stalingradu a Brestské pevnosti, že počet „zrádců vlasti“ zdaleka nemohl nabýt takové velikosti, kterou Berija předložil Stalinovi.

Mezi prostředky, kterými chce autor dosáhnout svého cíle v této části dokumentu, patří například materiál převzatý z nacistického propagandistického filmu z Kavkazu, opět se k jednotlivým událostem vyjadřují historici a též se podařilo najít žijícího čečenského veterána, který bránil Brestskou pevnost.

Rovněž je zde věnován prostor strádáním, která museli vysídlenci podstoupit od počátečního vysídlování a masových poprav, po vypalování a bombardování celých vesnic.

„Žhavé léto roku 1999“

Na této poslední části cyklu je zvláštní, že autor přeskočí všechny události spojené s čečenskou nezávislostí, vznikem samostatné republiky, první čečenskou válkou a přenesení svého zájmu na okolnosti, které později dopomohly k rozpoutání druhé čečenské války. (To ovšem také nezminí).

Toto vypuštění klíčových etap z dokumentu vytváří dojem, že jsou pro Gusarova tyto konflikty méně důležité, nebo nechtěl, aby něco bránilo tomu, aby se jeho film dostal do vysílání státní televize. To, jestli Ruslan Gusarov zvolil cestu snadnějšího prosazení svého filmu, se už nedozvíme, ale taky se nedozvíme nic o původní délce filmu, která

mohla být ve skutečnosti i delší a film mohl obsahovat i ty části, jejichž absenci mu teď vyčítáme.

Je celkem možné, že toto násilné přeskočení jedné války je pouze vystřížení něčeho, co se do programu státní televize jednoduše nehodilo. Gusarov se v interview přece zmínil, že poslední úpravy filmu dělala televizní společnost.

Ve čtvrté části je jasně čitelný dagestánský původ autora. Ten se zde zaměří na příchod čečenských radikálních fundamentalistů na území Dagestánu a jejich pokus o násilné obsazení hlavního města Machačkaly. Dál je kladen velký důraz na to, jakým způsobem proti nim bojovala dagestánská armáda s civilními dobrovolníky.

Představuje se zde rovněž, jakým způsobem bylo do konfliktu zapojeno Čečensko, a určuje se role Šamila Basajeva jako religiózního extrémisty.

Film nám vysvětlí pojem Wahabismus (ten bude ve větší či menší formě skloňován v dokumentech věnovaných převážně druhé čečenské válce). O Wahabismu (jiným názvem také salafismus) a o tom, co přispělo k jeho rozšíření v Dagestánu, mluví v této části dokumentu prezident Dagestánu Muchu Aliev.

Kritika

Filmu bylo často vytýkáno, že se autoři zaměřili na velmi úzkou skupinu carského konvoje a vztah cara k němu, aniž by zdůraznili vysídlování a genocidu Adigejů (Čerkesů).

Myslím si, že vyřčená výtka je podnícena současnou diskusí kolem olympiády v Soči 2014. Čerkezské války s carským Ruskem, Krasnuju Poljanu a rok 1864 by jistě bylo dobré zdokumentovat, ale nejsou předmětem tohoto textu a svým rozsahem by si tato otázka zasloužila samostatnou práci. Na obranu filmu musím poznamenat, že se nemůže věnovat všem konfliktům v regionu.

Dále byl film kritizován za to, že byl vyroben pro vysílání státního kanálu NTV, což snižuje jeho objektivitu v pohledu na ruské omyly, a dokonce, že slouží ruské propagandě. S tímto názorem souhlasím, i když ne v celém jeho rozsahu. Proruské názory jsou místy patrné, ale to neznamená, že by Rusko pouze chválil.

Propuklá anarchie při masivních dezercích ruských vojáků před koncem 1. světové války, rozpoutaná občanská válka, velký ruský šovinismus a represe spojené s vysídlováním, Rusům jako národu na kráse příliš nepřidaly. Spíše naopak.

Závěr

Všechny části filmu jsou velmi zajímavě natočeny a až na poslední část se vzájemně doplňují. Druhá část plynule navazuje na část první. V tom smyslu jí „*Imperátorovi džigité*“ posloužili jako úvod a seznámení s horskými obyčejí a vysvětlení důležitosti zapojení kavkazských horalů do ruské společnosti.

Film ukazuje, že byly doby, kdy byla spolupráce s horskými kmeny pro carské Rusko životně důležitá a jak velkou roli hrají v různých konfliktech politické intriky. Ukázal nám, že lze dosahovat mocenských záměrů i cestou pochopení, tolerance zvyků jiných národů a kam vede jejich ponižování a zneužívání síly.

Co v dokumentu chybí, je život a boj o přežití Čečenců a Ingušů v konečném místě vysídlení. Pochopitelně žádný film nikdy nemůže obsáhnout všechno.

Filmů, které by pracovaly s informacemi z tak dávné historie, není mnoho, a pokud se nějaké vyskytnou, není vždycky jednoduché si je zakoupit nebo půjčit. I přes vyřčené námitky si myslím, že to, co nám autoři podkryli, může mít velkou hodnotu v lepším chápání některých historických procesů v regionu a donutí nás nad tímto tématem přemýšlet.

3. 1. 3. První čečenská válka – analýza filmů

3. 1. 3. 1. *Válka v Čečensku*

Originální název: *Война в Чечне*

Autor: Alexandr Arsnovskij

Země: Čečensko

Rok premiéry: 1996

Délka: 72 min

Ruská tajemství: Čečenská válka

Tento dokumentární film je jediným zástupcem čečenského filmu, který se v analýzách objeví. Jeho hlavním tématem jsou události v Čečensku během první čečenské války. Podává informace nejen o Dudajevově příchodu k moci, ale i o jeho snažení se o samostatnost Čečenska, o vzniklé opozici proti jeho vládě a její snaze zabránit oddělení Čečenska od Ruské federace. Dále o neseriózním přístupu ruské strany, nesmyslnostech vojenských rozhodnutí a o samotné válce.

Na rozdíl od televizního dokumentu „Čečenská válka“ televize TVC se „Válka v Čečensku“ dívá na konflikt z pozice pozorovatele, který se nachází přímo ve válečném chaosu.

Počátky konfliktu

Vyhlášení Čečenské nezávislosti způsobilo zastavení finančních toků z Ruska, tím se zastavilo vyplácení důchodů a platů státních zaměstnanců. Prezidentu Džocharu Dudajevovi se stále nedařilo vzniklou situaci efektivně řešit. To vyústilo v 50 denní stávkou učitelů, lékařů a důchodců, jejichž cílem bylo zlepšení ekonomické situace, a následně v požadavek provedení referenda o důvěře prezidentovi. 4. června 1993 bylo toto shromáždění silou rozeznáno a byla násilím rozpuštěna městská rada, při čemž zemřely desítky lidí.

Aby se prezident udržel u moci, svoje hlavní úsilí věnoval budování silné armády a policejních útvarů. Jako základ pro vyzbrojení armády mu posloužilo značné množství zbraní a munice ze skladů bývalé sovětské armády, které byly zanechány na území Čečenska.

Základem podpory Dudajevova režimu byli lidé z nižších vrstev a lidé s bohatou kriminální minulostí.

Naopak nezískal podporu u významných duchovních vůdců a vzdělaných vrstev obyvatelstva. Proto pro udržení své moci stále častěji volil represivní kroky. Docházelo k neoprávněným zatýkáním, mučení vězňů a krutým vraždám, kvůli čemuž se od něho začali odvracet jeho bývalí stoupení.

Již v roce 1993 proti němu vyvolal ozbrojený odpor jeho bývalý velitel národní gardy a později starosta Grozného Beslan Gantemirov a na začátku roku 1994 i další jeho dříve věrný spolubojovník Ruslan Lobožanov, který disponoval informacemi o machinacích s ropou.

Vznikly i další skupiny, které se se zbraní v ruce postavily proti Dudajevovu režimu, ale byly režimem nelítostně vojensky potlačovány, až došlo k vyústění v občanskou válku.

Opozice proti Dudajevově vládě a ruská vojenská pomoc

Ruská armáda se do těchto bojů nezapojovala, což vyvolávalo nelibost opozice, která ji o podporu žádala.

15. října 1994 vstoupily ozbrojené složky opozice do Grozného s cílem Dudajeva sesadit, ale utrpěly porážku, což je donutilo odstoupit.

Po této akci Rusko změnilo svůj postoj a 26. listopadu už do Grozného vstoupila vojska opozice s podporou těžké techniky ruské armády, řízené složkami FSB. Ale znovu utrpěla drtivou porážku, jejímž důvodem byla špatná organizace a absence vzdušné podpory opozice. Rusko vyhodnotilo, že Dudajevova vojska jsou příliš silná, a přestalo opozici podporovat a ani se již nezajímalo o zajaté ruské vojáky.

Dokument nám zprostředkovává také výpověď ruského generála Pavla Gračova, který se vyjadřuje k neúspěchu první vojenské pomoci opozici. Tvrdí, že kdyby to řešila ruská armáda, nemuselo dojít k takovým ztrátám, způsobenými nesmyslnými rozkazy.

Tuto událost využila Dudajevova propaganda a podala ji ve světle osvobozené války Čečenska proti Rusku.

Oslavy v Grozném probíhaly ve dne a v noci po několik dnů. Vznikla obrovská euforie. Oslavy končily posílením islámského fundamentalismu a prezident Dudajev se stal symbolem džihádu. Zarážející však zůstalo, proč velcí islámští vůdci nadále mlčeli a dopustili tak zneužití víry k politickým zájmům.

Dudajev měl obavy z občanské války, myslel si, že opozice bude bojovat na straně Ruska. Tyto úvahy byly zbytečné, protože Rusko důvěru opozice ztratilo, když nechalo její síly na pospas svému osudu. Zrazená opozice se připojila k Dudajevovi a tím jeho síla vzrostla.

Ruská armáda v Grozném a nekalé obchody

Po vstupu ruské armády do Grozného se o průběhu bojů vyjadřuje jeden z ruských velitelů, stěžuje si na lepší vojenské vybavení protivníka a mluví o vycvičených žoldnících z jiných zemí, kteří pomáhají Čečenské straně.

Armáda měla za cíl vytlačit čečenské bojovníky (Dudajevce), ale útočila i na budovy, které Dudajevci neobsadili. Některé měly strategický význam, jiné kulturní a jiné, jako například budova společnosti Grozněft, která měla archívy o ropných machinacích; ty bylo lepší zničit.

Obnova Grozného se prováděla skrze banky komerčních vlastníků, kteří ovšem nedělali všechny potřebné opravy, a zbytek peněz mizel na jejich soukromých účtech. Tím protagonisté vysvětlují tak masivní útoky na město.

Terorismus a zločiny proti lidskosti

Čečenští bojovníci byli vytlačováni stále dál do hor, ve městě ubývalo vojenských střetů a vše nasvědčovalo blížícímu se konci války. V tuto dobu provádí Šamil Basajev se svými bojovníky teroristický akt v Buďjonovské nemocnici. Novinářům sděluje své požadavky, kterými jsou vyvedení ruských vojsk z čečenského teritoria a ukončení války. Jinak se teroristé útoky přesunou do Moskvy.

V dokumentu se též polemizuje nad tím, kdo dal povel k tomu, aby federální složky zahájily palbu na nemocnici plnou civilistů.

Tvůrci nenechali bez povšimnutí ani chování čečenských polních velitelů, když v rozporu s koránem odsuzují k smrti ruské vojáky nebo čečenské civilisty, kteří stáli na „špatné straně“. Zvolený způsob popravky mnohdy připomíná středověk.

Dále jsou zaznamenána hanobení mrtvých těl ruských vojáků, kterých se bojovníci také dopouštěli. Tyto praktiky jsou připisovány příchodu radikálních islamistických skupin ze zahraničí.

O nelidském chování na obou stranách svědčí důležitá, ale velmi krátká zmínka o filtračních táborech Federální bezpečnostní služby, ve kterých mizeli lidé beze stopy.

Závěr

Svá tvrzení tvůrci tohoto snímku dokládají přímými záběry reálných situací, rozhovory s vojáky, povstaleckými bojovníky nebo strádajícími civilisty. Zaznamenali rovněž i náboženský extremismus v jeho pravé podobě a krátkozrakosti, kde se samotní jeho hlavní představitelé dopouští prohřešků proti náboženskému vyznání a lidskosti.

Autorům se podařilo představit chronologicky všechny zásadní události. Získané záběry předkládají tak, jak byly pořízeny, bez ohledu na jejich surovost. Takovými prostředky se umocňuje silný dojem ze sledování filmu a rovněž u diváků vzbuzuje velmi silné emoce.

I když byl film místy velmi drsný a jeho sledování tím nebylo příliš příjemné, myslím si, že by se v dnešní době mohlo v některých situacích použít podobných prostředků, aby lidé nezůstávali pasivní k tomu, co vidí.

Tento film je unikátní tím, že podává obě strany konfliktu v jejich skutečné podobě, je jedním z nejvíce objektivních filmů, které jsem měl možnost při svém výzkumu sledovat. Jsou v něm patrné snahy o vyřešení konfliktu mírovou cestou.

Z filmu vyplývá, že válka byla způsobena slabostí státní moci, díky čemuž si určité skupiny vytvořily podmínky pro rozkrádání přírodních zdrojů a peněz určených na obnovu národního hospodářství. A také to, že na válce měl zájem pouze úzký kruh lidí.

3. 1. 3. 2. *Ruská tajemství: Čečenská válka*

Originální název: (*Российские тайны: Чеченская война*),

Autor: televizní kanál TVC

Země: Rusko

Rok premiéry: 1999

Délka: 46 min

Tento dokumentární film jsem vybral, protože pojímá okolnosti první a druhé čečenské války velmi důkladně a ve srovnání s jinými filmy vnáší do diskuse nové, zajímavé informace.

Mezi hlavní témata dokumentu patří události vedoucí k první čečenské válce, první čečenská válka, Federální služba bezpečnosti a druhá čečenská válka.

V těchto tématech jsou zahrnuty události, které se zde pokusím vysvětlit.

Dokument popisuje zákulisí politiky Džochara Dudajeva, kde vznikla úrodná půda pro nelegální obohacování jak samotného Dudajeva, tak i jeho nejbližšího okolí a vlivných úředníků z Moskvy.

Také se zde dozvídáme, že válka byla předem naplánována Borisem Jelcinem; ten měl také hlavní zásluhu na tom, aby se čečenským prezidentem stal Džochar Dudajev. Ten hned po svém nástupu vyhlásil čečenskou nezávislost.

Na začátku svého příchodu k moci Dudajev sliboval ekonomickou prosperitu a demokracii. Nicméně se staral hlavně o svoje finanční záležitosti a zájmy občanů se staly druhořadými. Nespokojenost obyvatel rostla.

Film vysvětluje, ve kterých sociálních a státních oblastech byla nezávislost Čečenska nepromyšlená a proč tyto okolnosti přivedly občany k referendu.

Krvavým potlačením občanů čečenský prezident ukázal svoji pravou tvář.

Národ byl již před tím rozdělen na opozici a na Dudajevovy příznivce. Teď se však i ti nejistí členové opozice utvrdili ve svém přesvědčení.

Žádání o pomoc Rusko se opozici draze vymstí.

Podle informací shromážděných autorem byl již předem naplánován nezdar tankové divize, kterou Rusové poslali do Grozného bez jakékoli obrany.

Po zničení bojové techniky a smrti mnoha mladých, špatně vycvičených ruských vojáků mohla začít vojenská operace. Ta, jak se v další části filmu ukáže, měla sloužit k finančním machinacím a špinavým obchodům.

V dokumentu je rovněž uvedena spousta faktů a konkrétních čísel, jež jsou výsledky státních vyšetřování.

Přes Čečensko tehdy vedl ropovod do novorosijského přístavu, kde se ropa přečerpávala do tankerů. Toho využil Dudajev a vysocí moskevští úředníci. Od roku 1991 do roku 1994 bylo přečerpáno do Čečenska 15-20 milionů tun surové ropy v hodnotě 5-7 miliard dolarů. Značná část peněz z prodeje putovala různými machinacemi na Dudajevovy bankovní účty a na účty již zmíněných dalších stran. Dále prohlášením čečenského letiště za mezinárodní získal Dudajev spojení na mezinárodní obchod s jinými státy. V důsledku toho začaly přes letiště v Grozném probíhat nelegální obchody se zbraněmi, drogami a dalším kontrabandem. Odhadované Dudajevovo jmění činilo v roce 1994 deset miliard dolarů.

Již v roce 1992 proběhlo vyšetřování parlamentní komise, jehož předmětem byl obchod s ropou prostřednictvím Čečenska. V tisku se psalo o 3,5 mil. tun ropy, za které stát nezískal žádné peníze, ale vlivní státní úředníci se postarali o to, aby skutečnost o těchto obchodech s ropou nikdy nevyšla na světlo. Fakt, že významný naftařský odborník, člen vyšetřovací parlamentní komise Gennadij Saňko byl 12. března 1993 zavražděn, tento předpoklad jen potvrzuje.⁴³

Dále se zde hovoří o tom, že Džachar Dudajev do války vstupovat nechtěl a snažil se všemožně spojit s Borisem Jelcinem. Ten byl však na jeho žádosti hluchý. Protagonisté filmu spekulují o tom, že Jelcin potřeboval úspěšnou válku, aby se mu zvedly předvolební preference.

43 GALLOVÁ, Ch., de WAAL, T. *Čečensko, vítězství a prohry*. Themis. Praha 2000, s. 118.

Druhá polovina filmu se věnuje odchodu B. Jelcina z postu prezidenta a osvětlení toho, jakým způsobem se na jeho místo dostával Vladimír Putin.

V tomto momentu přicházejí na scénu oligarchové.

Teroristé Šamil Basajev a Amir Chatáb na televizním kanále, který patřil oligarchovi Borisu Berezovskému, otevřeně mluvili o svých teroristických plánech.

Basajevovo snažení v osvobození Dagestánu je podle ověřeného zdroje tvůrců na přímou zakázku Berezovského, který nad ním držel ochrannou ruku.

Pro Berezovského se tím mělo vyřešit více věcí najednou, protože při explozích obytných domů ve Volgodonsku všichni obrátili pozornost právě na Čečensko.

Ted' už Rusku nemohlo nic zabránit v tom, aby mohlo Čečensku odpovědět vojenským útokem.

Televizní kanál Berezovského začal po této akci ze všech sil hlásat o boji s terorismem a jeho role v objednání výbuchů obytných domů a přepadení Dagestánu dlouho nespátí světlo světa.

Důležitou roli zde hraje i Vladimír Putin, který byl v té době ředitelem Federální služby bezpečnosti. Autoři mu vytýkají, že buď podcenil situaci, nebo schválně mlčel, protože o věcech, které se staly v Dagestánu, musel ve své funkci jistě vědět.

Ke konci filmu jsou nejvíce skloňována jména Vladimíra Putina a Borise Berezovského.

Jakým způsobem nabyl Berezovský takové moci a jak nebo kým byl ruský oligarcha do funkce náměstka předsedy Rady Bezpečnosti dosazen, se tu ale neříká.

Ve filmu se komentuje situace kolem kremelské moci a blížícího se konce roku 1999. Je jasné, že koncem roku prezident Boris Jelcin odstoupí. O premiéru Vladimíru Putinovi se zde mluví jako o možném nástupci, jenž má poměrně velkou popularitu u národa. Jenže jeho postavení není stejně moc jisté. V kterýkoliv moment mu buď okolí Jelcina, tzv. rodina, nebo i oligarcha Berezovský můžou zařídít nějaký nezdár jako

zhoršení situace vojsk v Čečensku nebo sérii teroristických výbuchů a jeho kariéra zanikne.

Z toho je vidět, jak jsou události na Kavkaze přímým odrazem vnitřní politiky Kremlu. Zmíněným odrazem je i druhá čečenská válka.

Dle mého názoru je dokument dobrou výpovědí o tom, co se v letech 1991 – 2000 odehrávalo na území Čečenska. Autorům se daří rozkrýt některé intriky a vysvětlit, jak se které události ve skutečnosti staly.

V dokumentu jsou uváděna jasná fakta, doložená různými svědectvími od vlivných lidí ze státního aparátu.

3. 1. 4. Druhá čečenská válka – analýza filmů

3. 1. 4. 1. Čečenské pohlednice

Originální název: Coca: Die Taube von Tschetschenien

Autor: Eric Bergkraut

Země: Švýcarsko

Rok premiéry: 2005

Délka: 82 min

Ruská tajemství: Čečenská válka

Film Erika Bergkrauta vypráví o dění v období druhé čečenské války a o událostech po jejím oficiálním skončení.

Celým filmem nás provází amatérská fotoreportérka Zajnap Gašajeva, příslušnice místního etnika, které se problematika bezprostředně dotýká. Ta s pomocí fotografií, videodokumentů, kterými zachytila vyprávění očitých svědků, předkládá svědectví o hrůzách a zločinech války v Čečensku, o utrpení čečenského národa a jeho genocidě. Součástí filmu jsou i výpovědi a názory Anny Politkovské, známé ruské novinářky a bojovnice za lidská práva.

Cílem dokumentu je podat divákovi nezkreslenou informaci o dění v Čečensku, o kruté situaci, ve které se ocitl celý národ, a vzbudit znepokojení nad neustále pokračujícím násilím a vražděním.

Hlavním tématem filmu jsou vztahy mezi Ruskem a Čečenskem, které vyústily ve válku, plnou krutostí, zvěrstev a zločinu proti lidskosti.

Anna Politkovská jako jedna z hlavních postav filmu hodnotí ruskou politiku ve vztahu k Čečensku jako imperiální, která řídí všechny svoje kolonie tak, jak uzná za vhodné. Válka s Čečenskem je tak podle ní koloniální, i když se někdy může zdát trochu národnostní nebo trochu náboženskou.

Dále hovoří o tom, že se v této válce vytvořila jakási složitá struktura příživníků, složená nejen z ruských civilních a vojenských funkcionářů, ale také ze samotných čečenských bojovníků. Proto, jak říká, existuje část povstalců, kterým se nehodí, aby válka skončila a rovněž tak části funkcionářů federálních vojsk, která si přivydělává na nelegálním obchodu s ropou, výpalném na kontrolních stanovištích a rozkrádání peněz

určených na obnovu země. Přiznává, žeto nejsou žádné horentní sumy, ale dokazuje to fakt, že má na té situaci zájem každýz nich.

Na jednom ze záběru kamery čečenští obyvatelé demonstrují proti zákazu vstupu na teritorium Čečenska, chtějí, aby byla zbourána kontrolní stanoviště, aby byl dovolen přístup novinářům, skandují hesla „nechceme tu bandity a rabování“. Vypráví o tom, jak jejich příbuzní mizí beze stopy a oni je potom musí vykupovat za 2000 –6000 dolarů polomrtvé. Někteří z nich otevřeně přiznávají, že na území Čečenska na začátku byli čečenští bandité, ale říkají, že tito „legální“, jsou ještě horší.

Zainap Gašajeva vysvětluje, že v jejich náboženství nebo tradicích neexistuje žádný zákon o tom, že se mají ženy obětovat nebo že mají způsobovat smrt jiných lidí, ale děje se to v důsledku zažitých zvěrstev, utrpení, zoufalství.

V říjnu 2003 se výbor pro lidská práva při OSN zabýval Čečenskem, ale pro ustavení zvláštního soudu potřeboval rozhodnutí Bezpečnostní rady, kde mělo Rusko právo veta. Jednání probíhalo v Ženevě a účastnil se ho i nový čečenský prezident Achmad Kadyrov, který byl podle autora dokumentu zvolen ve zmanipulovaných volbách.

Ten prohlásil, že „na zájmu Čečenska a jeho lidu nezáleží nikomu jinému více než jemu samotnému.

Po ukončení jednání mluví Zainap s Achmatem Kadyrovem. Ten jí bez sebemenší opatrnosti říká, že Rusové mají zájem na tom, aby válka pokračovala, protože za to dostávají medaile, dělají si kariéru a mají co krást. Pak pokračuje, že by měli být prokleti všichni Rusové, kteří vstoupili na čečenskou půdu. Na otázku reportéra, „zda je pravda, že v roce 1995 řekl, že aby se Čečenec dostal do ráje, musí zabít 150 Rusů“, Achmet Kadyrov odpovídá: „Je pravda, že jsem Rusům vyhlásil Džihád, ale vyzýval jsem Čečence, aby každý zabil tolik Rusů, kolik může“.

Postoj prezidenta je skutečně nejasný, vypadá to skoro jako kdyby si z tehdejší situace (příchod hnutí Wahabitů na území Čečenska) vybral menší zlo. Spolupráce s Rusy možná nebude nejpříznivější pro Čečensko, ale zaručí částečné uklidnění situace, ve které budou mít lidé důstojnější podmínky pro život.

Na Achmeta Kadyrova byl 19. května spáchán atentát.

Vladimír Putin vsadil na jeho syna Ramzana, velitele soukromé armády, a dosadil ho na post prezidenta Čechenska.

Hnacím silou tohoto filmu je snaha pravdivě informovat celosvětovou veřejnost o stále se hromadících zločinech, zastavit je a potrestat viníky. Film dle mého názoru nabízí dva protikladné obrazy. Na jedné straně je utrpení a smrt lidí. Na straně druhé nezájem o dění jak ruského, tak i evropského obyvatelstva a obzvlášť vedení evropských států, které více zajímají dobré mezinárodní vztahy. Možná kvůli tomu je v očích zúčastněných lidí vidět taková beznaděj.

3. 1. 4. 2. Kauza Litviněnko

Originální název: Бунт. Дело Литвиненко

Autor: Andrej Někrasov

Země: Rusko

Rok premiéry: 2007

Délka: 105 min

Film Vzpouza byl vybrán k analýze z toho důvodu, že se v něm poodkrývá zákulisí Federální bezpečnostní služby od devadesátých let minulého století. Jedná se o tu samou FSB, která se tak nechvalně představila v první a druhé čečenské válce.

Základ filmu je postaven na výpovědích bývalého důstojníka FSB Alexandra Litviněnka a ruské novinářky Anny Politkovské.

Věrohodnost filmu potvrzuje široká řada ocenění, mezi kterými je dobré zmínit cenu na filmovém festivalu v Cannes v roce 2007 nebo ve stejném roce cenu Rudolfa Vrby v kategorii „Máte právo vědět“ na Mezinárodním filmovém festivalu Jeden svět.

Cílem dokumentu je na základě výpovědí svědků zjistit metody práce FSB a mravy uvnitř organizace a její možný vliv na situaci v tehdejší Čechensku a v Rusku.

Tento film nám dovoluje se blíže dostat k podstatě zmíněných situací.

Na začátku filmu Alexandr Litviněnko hovoří o FSB jako nástupnické organizaci KGB, která byla nelegitimní organizací nelegitimního státu, jež mu napomáhala udržet si moc. Nové Rusko se stalo už státem demokratickým, ale s nelegitimní FSB a jejími starými metodami. Proto bylo potřeba legitimitu státní moci snížit vytvořením nelegitimní situace prostřednictvím války. Byly zpracovány plány na vstup armády do Čechenska. V roce 1994 na žádost opozice vjela do Grozného kolona tanků, ta však byla

na pokyn FSB ponechána bez ochrany přímo v ulicích, kde byla bez větší námahy zlikvidována čečenskými povstalci.

Tento akt měl posloužit k tomu, aby mohly být prezidentu Jelcinovi předloženy snímky zničené techniky a zabitých ruských vojáků jako důkaz toho, že Čečensko začalo válku. Ruská armáda se začala stahovat do Čečenska. Místní obyvatelstvo protestovalo, ale válečný kolos už byl v pohybu. Takovým způsobem se podle Litviněnka stal Boris Jelcin nelegitimním prezidentem

Alexandr Litviněnko působil v Moskvě, kde jako důstojník FSB bojoval s organizovanými zločineckými spolky. Byl hodnocen nadřízenými jako velice schopný pracovník. Ale po čase začal vidět, že mnozí nadřízení a generálové mají více nedostatků než předností, a že často porušují zákon.

První protizákonný příkaz nesplnil. Potom mu bylo v prosinci 1997 přikázáno zabít Borise Berezovského. Litviněnko věděl, že by se vyplněním rozkazu stal záhy zločincem a jeho osud by tím byl nejistý. Odmítl vyplnit rozkaz, v čemž ho podrželi i další kolegové.

Odtud pochází název filmu „Vzpouora“. Vzpouora v nejmocnější organizaci Ruska.

Za svoji opovážlivost byli všichni obviněni ze smyšlených zločinů. Jak bylo později Litviněnkovi vysvětleno, hlavním důvodem honu bylo to, že se pokusil odhalit „svatou věc“, systém vydělávání nelegálních peněz. V té době se dala v FSB koupit jakákoli informace, záleželo jen na výši částky.

Dalším svědkem nekalých praktik je bývalý voják Ivan D., ten autorovi filmu vypráví příběh z války v roce 2000. Jeho velitel roty a praporčík prodávali povstalcům vojenskou municí za vodku a narkotika. Velitelé prodávali také své oddíly tak, že je posílali na místo, kde na ně byla nastražena léčka. Mnohdy zástupci FSB po dohodě s veliteli jednotek prodávali jejich vojáky Čečencům do otroctví a na práci. O těchto praktikách prý všichni věděli.

Litviněnko tvrdí, že když se podíváme do historie KGB a FSB, tak zjistíme, že se tyto služby vždy zabývaly teroristickou a zločineckou činností. Bývalý ředitel KGB Andropov byl kdysi teroristou. Vladimír Putin v roce 1993 v Německu založil firmu SPAH, jejímž ředitelem byl až do roku 2000. Tvrdí, že se tato firma zabývala praním špinavých peněz.

Alexandr Litviněnko zemřel 23.11.2006 v londýnské nemocnici na otravu radioaktivním poloniem.

Film režiséra Sergeje Někrasova nám podává velmi těžko stravitelnou informaci. Ani se nechce věřit v tak strašlivý cynismus a bezohlednost velitelů bezpečnostní služby, ale rovněž vidíme, jací jsou ve skutečnosti čečenští teroristé.

Někrasovovi se zde nepodařilo přesně určit charakter Borise Berezovského; ten zde vystupuje jako nevinný podnikatel, který se z nějakého důvodu nepohodl s Putinem, ale zároveň je prezentován jako hlavní osoba, která se přičinila o jeho politický postup. Rovněž se řadí mezi oligarchy, kteří se pomocí své moci podíleli na bídném stavu Ruska.

Film je soudem nad těmi, kdo nesou vinu nejen za smrt Alexandra Litviněnka, ale také za všechny nevinné oběti teroristických útoků a dvou válek v Čečensku.

4. Závěry

4. 1. Vývody z analýz

Z uvedených analýz vyplývají tyto závěry:

Kavkazské války

Tato „dávná historie“ je filmovými tvůrci velmi málo zdokumentována. Myslím si, že je to dáno ztíženými podmínkami při sběru prvopočátečních dat o jednotlivých etnikách, proto se mluví většinou pouze o válkách, protože jsou lépe zdokumentovány a z hlediska Kavkazu utkvěly nejvíce v paměti lidí, při jejich ústním předávání dalším generacím. Tím dochází k jakémusi „mytizování“ událostí, kdy se z vrahů nebo diktátorů stávají hrdinové daného příběhu a doby.

Pojmy Kavkaz a Kavkazci se staly obecnými názvy, které ve výpovědích zahrnují všechna etnika regionu. Proto není z každého záběru, který tvůrci použili do filmu, zcela jednoznačné, o který národ se jedná nebo zástupci kterých národů se jednotlivých bojů účastnili.

Z děl filmových tvůrců vyplynulo, že pokud se mluví o historicky velkých bojích, jako byly ty v Kavkazské válce, podíleli se na nich zástupci různých národů. Mezi nejčastěji zmiňované pak patřili Kabardinci, Karačajevci, Dagestánci, Čečenci, Inguši, Osetínci nebo Kozáci.

Co se dále týká kavkazských válek a rusko-čečenského vztahu, z dokumentů vyplývá, že jednotlivé národy nebyly vždy jednotné ve svých názorech na podřízení se ruské moci. Proto někteří zástupci těchto etnik přecházeli i na stranu Ruska. Důvodem byly buď zastávání jednotného názoru, odměny nebo krvavá msta, protože mnohé národy Kavkazu vedly války i mezi sebou.

Když bych měl z filmu zhodnotit vztah carského Ruska ke kavkazským horalům, musím vyzdvihnout snahy o cestu pochopení kulturních a náboženských tradic, která měla pomoci k začlenění kavkazských národů do ruské společnosti.

To ovšem neplatilo pro každého panovníka nebo politický směr.

Tato historická část, která pokrývá období od vlády Imperátora Alexandra I. po druhou světovou válku, zde boří existující dogma o tom, že je Kavkaz od nepaměti ruským protivníkem. Naopak ukazuje to, že kavkazské národy velmi často pomáhaly Rusku v obraně při zásadních válkách a povstáních, které ho ohrožovaly.

První a druhá čečenská válka

Když se mluví o válečném konfliktu, je důležité posoudit také získané informace o tom, co ho vyvolalo. Při studiu filmových dokumentů věnovaných první a druhé čečenské válce jsem došel k závěru, že příčin jejich vzniku je nepřeborné množství a že čím déle konflikt přetrvával, tím bylo složitější pochopit okolnosti všech jeho etap. Proto se v analýzách zmiňují pouze o těch informacích a událostech, které považují za nejdůležitější.

Ač se mohou zdát obě války v mnoha věcech rozdílné, při detailnějším pohledu zjistíme, že za způsobem jejich rozpoutání stojí stejné praktiky a politické intriky.

Autoři filmových dokumentů odvedli velmi dobrou práci při získávání materiálů a v jejich následné prezentaci.

Když porovnáme první a druhou čečenskou válku, tak zjistíme, že se od sebe liší hlavně pohledem kamery, která se od místa boje výrazně vzdálila. Je to zapříčiněno tím, že hranice Čečenska byly pro novináře uzavřeny. Autoři se tak museli více zaměřit na výpovědi očitých svědků.

Dalším rozdílem je surovost a krutost, s níž přišla druhá válka. V první byli Čečenci vůči zajatcům slušní a krutosti se objevovaly až v průběhu. Totéž se týká i ruské strany.

Může se to připisovat buď příchodu radikálních islamistů, nebo uzavření hranic sdělovacím prostředkům, což mohlo poskytnout beztrestnost vojákům federálních vojsk.

Získané informace ukazující na upadlé morální hodnoty obou stran, které poskytly úrodnou půdu pro vznik plánů na obohacení úzké skupiny vlivných lidí na úkor celé společnosti. Tento rys je pro obě války společný.

Získané informace podhalily politické kroky k získání moci a jistým způsobem slouží jako varování. Varování proto, že pokud bude světová společnost lhostejná ke konfliktům, které vznikají, budou se tyto konflikty pořád opakovat.

4. 2. Závěr

Cílem této práce bylo představit informace o rusko-čečenském konfliktu, příčinách jeho vzniku a způsoby, jak je prezentuje filmový dokument. Práce shrnuje důležité informace o různých etapách konfliktu a analyzuje vybrané filmové dokumenty s touto tematikou, čímž podle mého názoru dosáhla stanovených cílů. Její přečtení jistě poskytne mnoho odpovědí na otázky k tématu, které se může rozvinout i v hlubší diskusi.

Grafická část této práce poslouží jako zdroj informací pro výběr některého dokumentu z hlediska jeho obsahové náplně. Celá práce může být podnětem k výběru a zpracování užšího tématu nebo k zaměření na konflikty jiných částí Kavkazu.

Rusko je mnohonárodnostní stát, a to s sebou nese velké závazky. Pokud chce, aby na všech jeho územích vládla spokojenost a pořádek, musí ke každému jeho etniku přistupovat tak, aby dosáhlo vzájemné tolerance. Jako nejefektivnější řešení situace mezi Ruskem a Čečenskem vidím cestu poznání, tolerance a pochopení.

Ruské resumé

Предметом исследования моей работы является изучение проблемы русско-чеченского конфликта на основании анализа документальных документов.

Целью моего исследования является попытка объяснения главных причин возникновения конфликта а также заключение о иных возможных способах его решения. Конфликт между обеими сторонами длится более двух столетий, поэтому часть своей работы посвятил изучению истории этого конфликта. При написании работы я изучил доступную литературу, интернет источники а также просмотрел ряд политически ориентированных программ, посвященных мной избранной теме. Но все же этого не было достаточно для создания объективного представления о русско- чеченском конфликте, так как я не был непосредственно его участником. Для объективного анализа проблематики безусловно необходимо было понять особенности менталитета и культуры сторон конфликта. Встреча с режиссером Машей Новиковой, специалистом по данной тематике, дала мне возможность получить ответы на интересующие меня вопросы.

Далее знакомство с семьей чеченских эмигрантов, моих новых друзей, дало мне возможность обсудить с ними некоторые, интересующие меня темы. Таким образом я получил взгляд на события глазами непосредственно затронутых войной людей.

Неоценимой выгодой при изучении настоящей темы было знание русского языка, которое дало мне возможность ознакомиться с русскоязычными фильмами и другими русскоязычными источниками. Также я общался с некоторыми российскими гражданами, с целью получения их точки зрения о интересующей меня проблематике.

Выгодой было также знание английского языка, что помогло изучить документальные фильмы англоязычных режиссеров. Владение английским и русским языками мне помогло и при письменном обращении к авторам, у которых я просил разрешения на использование их фильмов в своей работе.

При выборе многих фильмов, как источников моей работы, мне помог кинофестиваль „Jeden svět“, который ежегодно представляет фильмы посвященные теме защиты прав человека.

Наиболее сложным в моей работе был поиск и сбор документальных фильмов. Препятствием были авторские права, ограничивающие распространение фильмов посредством интернета а также их использование в том числе для учебных целей.

Многие документы не содержали информации об их авторах или истории их возникновения. Это касалось прежде всего интернет источников.

Свою работу я сосредоточил на изучении области Чечни, поскольку изучение целой области Кавказа является очень обширной проблематикой.

Первая глава работы посвящена введению к вопросу и краткому описанию отдельных глав работы. Последующие главы описывают отдельные этапы конфликта, имеющие на мой взгляд наибольшее влияние на характер взаимоотношений России и Чечни. Эти этапы я описал опираясь о доступные литературные источники. В работе отражено мое представление о характере взаимоотношений обеих стран и определены направления для исследования проблематики.

Во второй части кратко представлен документальный фильм, как средство массовой информации. Выбор кинодокумента исходит из его мультимедийной сущности и убедительности.

При помощи кинодокумента в течение короткого времени возможно предоставить широкой публике требуемую информацию. Эта способность быстрой передачи информации исходит из способности человеческого восприятия принимать информацию двумя органами чувств одновременно. Массовому расширению кинодокумента способствовало развитие информационных технологий и наша способность эти технологии использовать.

Из выше перечисленных преимуществ кинодокумента исходит и то, каким полезным или вредным средством он может являться, если будет подаваемая им

информация утрирована или неправдива . Именно поэтому эта работа нацелена на информацию, которую о русско-чеченском конфликте дает кинодокумент.

По завершению этой части следует разъяснение последовательности и методов при выборе и оценке фильмов в зависимости от их информационной ценности. Было очень важно выбрать правильный метод для выбора собранных фильмов.

Для этого я использовал содержательный и информационный анализ. Этим я достиг выбора тех кинодокументов, которые с информационной точки зрения были наиболее взаимодополняемы и создавали полноценный образ событий.

Я определил три главных исторических периода, на которые обратил свое внимание. Первым являются кавказские войны, другим первая и вторая чеченские войны. Из своих исследований я сделал много интересных выводов, о которых вкратце расскажу.

Кавказские войны

Эта давняя история в кинотворчестве очень мало представлена. Думаю, что это дано затрудненными условиями сбора первичной информации об отдельных этносах, поэтому в большинстве случаев говорится только о войнах, которые лучше задокументированы, а в отношении Кавказа наиболее отложились в памяти людей, при устной передаче дальнейшим поколениям. Это способствует мифизации событий, когда из убийц и диктаторов становятся герои времени.

Понятия Кавказ и кавказцы стали общим названием, которое включает в себя все этносы региона. Поэтому нельзя однозначно определить, о каком народе идет речь или представители какого народа принимали участие в конкретных боях.

В произведениях киноавторов показано, что большими историческими сражениями были те в кавказской войне, в которых принимали участие представители разных народов. Наиболее часто упоминаются кабардинцы, карачаевцы, дагестанцы, чеченцы, ингуши, осетины или казаки.

Что касается кавказских войн и русско-чеченских отношений, из документов видно, что отдельные народы не были всегда едины в своих взглядах на свое подчинение власти России. Поэтому некоторые представители этих

этносов переходили на сторону России. Поводом было или принятие общего взгляда или вознаграждение или кровная месть. Многие народы Кавказа вели войны и между собой.

Если оценивать отношение царской России, я должен подчеркнуть стремление к пониманию культурных или религиозных традиций, которое помогло вхождению кавказских народов в русское сообщество. Конечно, это не касалось каждого правителя или политического режима.

Историческая часть, которая занимает время от эпохи правления императора Александра I по вторую мировую войну, разрушает исторические мифы о том, что Кавказ всегда был русским противником, а наоборот, показывает, что кавказские народы очень часто помогали России в обороне в ключевых войнах и восстаниях, которые ему грозили.

Первая и вторая чеченская война

В разговоре о военном конфликте очень важно рассмотреть причины по которым он возник.

Исследованные мной документы открыли, что причин большое количество, и чем дольше конфликт длится, тем сложнее в нем разобраться. Поэтому в тексте описаны только те причины, которые считаю наиболее важными. Полученная информация указывает на падение моральных ценностей на обеих сторонах, которые дали плодородную почву для возникновения планов обогащения небольших групп влиятельных людей за счет целого общества. Полученная информация также указывает на политические шаги к узурпации власти, что определенным способом служит как предостережение.

Одновременно открыли дальнейших актеров событий и то каким образом они повлияли на разные этапы конфликта.

Россия - это многонациональное государство и это за собой несет большие обязательства.

Если хотите, чтобы на всех территориях царил покой и порядок, нужно к каждому его этносу относиться так, чтобы достичь взаимной толерантности. Как

наиболее эффективное решение ситуации между Россией и Чечней вижу путь понимания и толерантности.

На мой взгляд работа предоставляет важную информацию о русско-чеченском конфликте, то есть достигла поставленной цели.

Ее изучение обязательно даст много ответов на вопросы по данной теме. В дальнейшем эта работа может послужить как основа к более расширенному исследованию данной темы а также может быть нацелена и на более узкие темы или на конфликты в иных областях Кавказа.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

Gallová, C., Waal, de T. (2000). *Čečensko : vítězství a prohry*. Praha: Themis.

Joch, R. (2000). *Rusko a Čečensko*. Praha : Občanský institut.

Konečný, Z. (1967). *Kapitoly z dějin kavkazských, středoasijských a pobaltských národů Sovětského svazu. 1, Kavkaz*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně Brno, Filozofická fakulta.

Mendel, M. (2010). *Džihád : Islámské koncepce šíření výry*. Brno: Atlantis.

Nichols, B. (2010). *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze.

Politkovská, A. (2007). *Ruský deník : deník známé ruské novinářky zavražděné na podzim 2006*. Brno: Jota.

Procházková, P. (2003). *Aluminiová královna : rusko-čečenská válka očima žen*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Rybář, J. (2005). *Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o.

Šmíd, T., Vaňura, V. (eds.) (2007). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Šmíd, T. et. al. (2010). *Vybrané konflikty o zdroje a suroviny*. Brno: Masarykova Univerzita Mezinárodní politologický ústav.

Souleimanov, E. et. al. (2007). *Politický islám. Sborník příspěvků*. Praha: Eurolex Bohemia, a.s.

Souleimanov, E. et. al. (2007). *Rusko a postsovětský prostor, Sborník příspěvků*. Praha: Eurolex Bohemia, a.s.

Spencer, R. (2006). *Islám bez závoje. Zneklidňující otázky o světově nejrychleji rostoucím náboženství*. Praha: Triton.

Suchánek, J. (2005). *Tak blízko, tak daleko: Čečna a Ingušsko 2003 = So close and yet so far : Chechnya and Ingushetia 2003*. Praha: Museum Kampa - Nadace Jana a Medy Mládkových: Sdružení Česká katolická charita.

Tesař, F. (2007). *Etnické konflikty*. Praha: Portál.

Urban, J. (2008). *Extrémy a lidé blízcí: rozhovor se Šimonem Pánkem*. Praha: Galén.

Internetové zdroje

E-Polis, 10.06.2005. *Kavkaz: regionální konfliktní komplex - 1. část*. Potůček, J. [on-line]. Dostupné 01.04.2012 na <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/101-kavkaz-regionalni-konfliktni-komplex-1-cast.html>

Filmová databáze (FDb), 10/2008. *Popis / Obsah / Info k filmu Kauza Litviněnko*. Bartošek, T. [on-line]. Dostupné 19.04.2012 na <http://www.fdb.cz/film/kauza-litvinenko-bunt-delo-litvinenko/popis-obsah/47380>

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. *Pracovní překlad*. (nedatováno). [on-line]. Dostupné 16.11.2012 na <http://web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBSAN.rtf>

Glosy, 16.10.2005. *Rusko - čečenský konflikt*. Žižka, P. [on-line]. Dostupné 17.06.2012 na <http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>

Jeden svět na školách. Program společnosti Člověk v tísni. *Čečenská ukolébavka*. (nedatováno). Anonym. [on-line]. Dostupné 21.07.2012 na http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jnsfilmpdfsynopsis_3.pdf

Navýchod. Časopis, který rozšíří vaše obzory, 2/2003. *Adatové právo Čečenců a horalů Kavkazu*. Souleimanov, E. [on-line]. Dostupné 06.04.2012 na <http://www.navychod.cz/articles.php?id=7f433b92-8e28-11df-aa30-00304830bcc4>

Navýchod. Časopis, který rozšíří vaše obzory, 4/2003. *Historie čečensko-ruských vztahů*. Řehák, V. [on-line]. Dostupné 24.03.2012 na <http://navychod.cz/articles.php?id=38d0d472-8db4-11df-aa30-00304830bcc4>

Navýchod. Časopis, který rozšíří vaše obzory, 1/2006. *Konfliktní historiografie na Kavkaze. Příklad Náhorního Karabachu*. Ditrych, O. [on-line]. Dostupné 24.03.2012 na <http://www.navychod.cz/articles.php?id=313f013c-dd8d-102d-bc3e-00e0814daf34>

Dokumentární filmy

Anna v přední linii (*Anna, Seven Years on the Frontline*), Masha Novikova, Nizozemsko, 2008, 78 min

Čečenská ukolébavka (*Il était une fois la Tchétchénie*), Nino Kirtadze, Francouzská republika, 2001, 57 min

Čečenské pohlednice (*Coca: Die Taube von Tschetschenien*) Eric Bergkraut, Švýcarská konfederace, 2005, 82 min

Čečensko: Na vlastní oči (*Чечня: Своими глазами*), Nikolaj Zagurskij, Ruská federace, 1995, 32 min. Dostupné 30.10.2012 na <http://www.youtube.com/watch?v=PtuWHm55K1I>

Čečenský extremismus (*Chechenextremism*), Johnathan Martin and Nicolas Writh, Velká Británie, 2008, 26 min

Čečenskýsen, Petr Jančárek, Česká republika, 1995, 35 min

Cíl „Kavkaz“ (План "Кавказ"), Natalia Rodionova, Ruská federace, 2008, 56 min

Dopis Anně (*Letter to Anna*) Eric Bergkraut, Švýcarská konfederace, 2008, 83 min

In Memoriam: Alexander Litvinenko, Masha Novikova, Nizozemsko, Ruská federace, 2007, 56 min

Kauza Litviněnko (*Бунт. Дело Литвиненко*), Andrej Někrasov, Ruská federace, 2007, 105 min

Kavkazané v ruských válkách, (*Кавказцы в войнах России*), televizní společnost НТВ, Ruská federace, 2006, 4 x 44 min

Prokletí a zapomenutí (*Прокляты и забыты*), Sergej Govoruchin, Ruská federace, 1997, 88 min

Putin - neuvěřitelná cesta k moci (*How Putin Came to Power*), Tania Rakhmanova, Francouzská republika, 2004, 52 min

Ruská tajemství: Čečenská válka. (*Российские тайны: Чеченская война*), televizní kanál TVC, Rusko, 1999, 46 min. Dostupné 30.10.2012 na <http://chechenwar.livejournal.com/30056.html>

Šamilova svatá válka, (*Mountain Men and Holy Wars*) Taran Davis, Velká Británie, 2003, 55 min

Tři kamarádi (*Driekameraden*), Masha Novikova, Nizozemsko, 2006, 99 min, dostupné
30.10.2012 na [http://www.cultureunplugged.com/documentary/watch-
online/play/4810/Three-Comrades](http://www.cultureunplugged.com/documentary/watch-online/play/4810/Three-Comrades)

Válka v Čečensku (*Война в Чечне*), Alexandr Arsnovskij, Čečenská republika, 1996, 72
min

Zadání bakalářské diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2009/2010

Studijní program: Humanitní studia
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Ruská filologie - Filmová věda (RF-FV)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
LOTOCKÝ Igor	Žitonická 3265, Česká Lípa	F080415

TÉMA ČESKY:

Kavkazský konflikt očima filmového dokumentu

NÁZEV ANGLICKY:

The Caucasian conflict from viwe of the film document

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc. - KSR

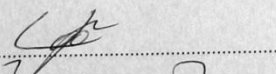
ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

- seznámení se s danou problematikou v knižních a internetových pramenech
- shromáždění filmových dokumentů
- analýza dokumentů s použitím sekundární odborné literatury
- vyvození závěrů
- vytvoření glosáře

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

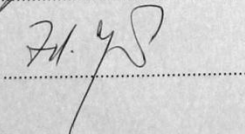
- 1) Internetové materiály
- 2) Ústní konzultace k dané problematice
- 3) Š. Pánek, Extrémy a lidé blízcí, Praha 2008
- 4) I. Mludek, Socha příběhů a její kameny, Olomouc 2008
- 5) V. Kmoch Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc, Praha 2003
- 6) L. Jungabauerová, První pomoc a mezinárodní humanitární právo, Ped.fakulta UK Praha 1997
- 7) Nadace při ČT Člověk v tísni: Zpráva o činnosti, 2000 - 2010

Podpis studenta:

Datum: 6.05.2010

Podpis vedoucího práce:

Datum: 6.05.2010

Anotace

Autor: Igor Lotocký

Katedra slavistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Rusko-čečenský konflikt očima filmového dokumentu

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 94 614

Počet stran: 76

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 16

Klíčová slova: Kavkaz, Rusko, Čečensko, konflikt, filmový dokument, válka.

Cílem práce bylo představit pohled filmového dokumentu na rusko-čečenský konflikt. Předmětem analýzy jsou filmové dokumenty. Práce se zabývá jejich informovaností, úhlem pohledu, objektivností a pravdivostí. Dále tím, jaké informace nám filmový dokument předává o rusko-čečenském konfliktu a jakých prostředků k tomu užívá. Text odhaluje další aktéry tohoto konfliktu a objasňuje příčiny jeho vzniku. Konflikt je rozdělen do 3 hlavních historických období. Těmi jsou kavkazské války, první čečenská válka a druhá čečenská válka. Pro zjištění informační správnosti a protřídění velkého množství dokumentárních filmů je použita obsahová analýza. Tímto způsobem byly vybrány dva dokumenty z každého historického období, kterými se představily události, které měly na konflikt nejzásadnější vliv. Práce by měla vyvolat diskusi nad tématem a vzbudit tím zájem o řešení konfliktů i na jiných částech Kavkazu.

Annotation

Author: Igor Lotocký

Department of Slavonic Studies, Faculty of Arts, Palacky University in Olomouc

The Russian-Chechen conflict in the view of documentary films

Supervisor: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Keywords: Caucasus, Russia, Chechnya, conflict, documentary film, war.

This work aimed to present the view of the documentary film on the Russian-Chechen conflict. The subject of the analysis are documentaries. This work deals with the awareness, angle of view, objectivity and truthfulness. Furthermore, what kind of information and by what means does the documentary film pass to us on the Russian-Chechen conflict. This work reveals other actors of the conflict and explains its causes.

The conflict is divided into 3 main historical periods. These are the Caucasian War, the first Chechen War and second Chechen War. To determine the accuracy of the information and to sort the large number of documentary films content analysis was used. This way, two documents were selected from each historical period, which presented the events that had the most significant impact on the conflict. The work should provoke discussion on the subject and arouse the interest of resolving conflicts in other parts of the Caucasus.

Příloha č. 1 Legenda k Historii kavkazských válek

- Šamilova svatá válka, (*Mountain Men and Holy Wars*) Taran Davis, Velká Británie, 2003, 55 min

CR KV AII. IMŠ ISL RF AD KIS IČV T ŠB BUD BD 2ČV US MD

- Kavkazané v ruských válkách, (*Кавказцы в войнах России*), televizní společnost HTB, Rusko, 2006, 4 x 44 min

|1c| DŽ CR KV NI. AI. IMŠ AII. AIII. |2c| KTD KM NII. ISV ŘR OV |3c|
2SV KD BP SG B G ST BJ DP |4c| ŠB ECH T BD W ST

NI. Hikolaj I.	W Wahabité	BP Brestská pevnost
AI. Alexandr I.	KD Kavalerijská divize	SG Stalingrad
AII. Alexandr II.	KV Kavkazské války	B Baku
AIII. Aleksandr III.	OV Občanská válka	G Grozně
KM Velký Kníže Michail Aleksandrovič	T Terorismus	BUD Budjonovsk
NII. Hikolaj II.	BD Basaev v Dagestánu	AD Adaty
IMŠ Imám Šamil	RF Radikál. fundament	CR Carské Rusko
ST Stalin	MD M. divadlo	US USA
BJ Berija	ISV 1. světová válka	DP Deportace
ŠB Šamil Basaev	2SV 2. světová válka	
ECH Emir Chatab	ŘR Říjnová revoluce	
ST C. B. Stěpašin	ISL Islám	
DŽ Džigité	KIS Křesťanský a islámský svět	
KTD Kavka. tuzem. koň. divize	IČV 1. čečenská válka	
	2ČV 2. čečenská válka	

Příloha č. 2 Legenda k 2 čečenské válce

- Válka v Čečensku (*Война в Чечне*), Alexandr Arsnovskij, Čečensko, 1996, 72 min

DD ČN DP OPD ISL IČV GG ČPB RZ ČZ FSB FT BUD ŠB XK RF PB PČB
AM K1ČV

- Prokletí a zapomenutí (*Прокляты и забыты*), Sergej Govoruchin, Rusko, 1997, 88 min

IČV ORV RZ MH AV SČCV MRV

- Čečenská ukolébavka (*Il était une fois la Tchétchénie*), Nino Kirtadze, Francie, 2001, 57 min

ČN IČV 2ČV ZŽ CV VP RŽ AB ČB ČCV PP

- Tři kamarádi (*Drie kameraden*), Masha Novikova, Nizozemsko, 2006, 99 min,

IČV PF PČC DD GG NR VČC FSBM FU

- (*Российские тайны: Чеченская война*), televizní kanál TVC, Rusko, 1999, 46 min,

= = DD ČN OPD BJ N PŠP NO R K OL BB RA IČV PVJ GG GL ČPB ŠB SR
AM 2ČV W I ACH PVP BD

DD D. Dudajev	BUD Budjonovsk	N Nezaměstnanost
GG Generál Gračov	OPD Opozice Dud. vládě	R Ropa
GL Generál Lebed'	W Wahabité	NO Nekalé obchody
BB B. Berezovskij	PČC Příběhy č. civilistů	PŠP Praní špinavých peněz
RA R. Abramovič	ORV Očima ru. vojáka	FU Falešná usvědčování
VP V. Putin	MRV Matky r. vojáků	DP Deportace 1944
BJ B. Jelcin	K Kreml	ČB Čeč. Bojovníci
AM A. Maschadov	OL Oligarchové	ČPB Č. partiz. bojovníci
ŠB Š. Basaev	PVJ Prezidentské volby Jelcina	FSB Fed. sl. bezpečnosti
SR S. Radujev	PVP Prezidentské volby Putina	T Terorismus
ACH A. Chattab	ZŽ Zahran. žurnalisté	BD Basaev v Dagestánu
IČV 1. čečenská válka	RŽ Ruští žurnalisté	RF Radikál. fundament
2ČV 2. čečenská válka	AB Andrej Babickij	PB Popravy Basajevem
KIČV Konec 1. čeč. války	PP Petra Procházková	FT Filtrační tábory
AV Absurdita války	ČCV Č. Civilní obyvatelstvo	PČB Popravy č. bojovníky
ISL Islám		VČC Vraždění č. civilistů
MH Morální hodnoty		FSBM FSB mučení
XK V nesouladu s Koránem		RZ Ruské ztráty
PF Portrétní film		ČZ Čečenské ztráty
NR Nový Rok 1995		SČCV Smrt č. civilistů
ČN Č. nezávislost		MD Moskevské divadlo

Příloha č. 3 Legenda k 2. čečenské válce

- Čečenská ukolébavka (*Il était une fois la Tchétchénie*), Nino Kirtadze, Francie, 2001, 57 min

ČN IČV 2ČV ZŽ CV VP RŽ AB ČB ČCV PP

- Čečenské pohlednice (*Coca: Die Taube von Tschetschenien*) Eric Bergkraut, Švýcarsko, 2005, 82 min

2ČV ZG SČCV FSB VČC FT FSBM ATO SR AP NOF NS VLP AK ČS ZVP
DP RF AR RK

- Dopis Anně (*Letter to Anna*) Eric Bergkraut, Švýcarsko, 2008, 83 min

PF 2ČV AP ZG NG SN O FT VČC FSBM T VP RK BES BB AL ÚP MKJ

- Kauza Litviněnko (*Бунт. Дело Литвиненко*), Andrej Někrasov, Rusko, 2007, 105 min

PF IČV 2ČV OL AL BJ SČCV MH T ATO FSB KGB GB AZ BB ST AZ
DIČV VP IV IP ID SGVS AP HVP

IČV	1. čečenská válka	VP	V. Putin	NG	Novaja gazjeta
2ČV	2. čečenská válka	AL	A. Litviněnko	ÚP	Únos Politkovské
KIČV	Konec 1. čeč. války	AP	A. Politkovská	ZVP	Zmanipulované
AV	Absurdita války	AZ	A. Zakaev	ATO	Antiteroristická
ISL	Islám	BB	B. Berezovský		operace
MH	Morální hodnoty	BJ	B. Jelcin		obyvatelstvo

<p>ČN Č. nezávislost</p> <p>NR Nový Rok 1995</p> <p>BUD Budjonovsk</p> <p>BES Beslan</p> <p>XK V nesouladu s Koránem</p> <p>PF Portrétní film</p> <p>PB Popravy Basajevem</p> <p>T Terorismus</p> <p>RF Radikál. isl. fundamentalisté</p> <p>PČB Popravy č. bojovníky</p> <p>SČCV Smrt č. civilistů</p> <p>RZ Ruské ztráty</p> <p>ČZ Čečenské ztráty</p> <p>FT Filtrační tábory</p> <p>VČC Vraždění č. civilistů</p> <p>FSBM FSB mučení</p> <p>MKJ Mučení</p> <p>O Otravy</p> <p>SN Smrt novinářů</p> <p>MD Moskevské divadlo</p> <p>DD D. Dudajev</p> <p>AM A. Maschadov</p> <p>ŠB Šamil Basaev</p>	<p>ST C. B. Stěpašin</p> <p>ZG Zajnap Gashaeva</p> <p>AK Achmad Kadyrov</p> <p>RK Ramzan Kadyrov</p> <p>MRV Matky r. vojáků</p> <p>PČC Příběhy č. civilistů</p> <p>W Wahabité</p> <p>GB Anglie</p> <p>ČCV Č. Civilní</p> <p>OL Oligarchové</p> <p>ČS Čeč. sirotci</p> <p>AR Arabové</p> <p>ZŽ Zahran. žurnalisté</p> <p>RŽ Ruští žurnalisté</p> <p>AB Andrej Babickij</p> <p>PP Petra Procházková</p> <p>IV Interview s vojáky</p> <p>IP Interview s politiky</p> <p>ID Interview s důstojníky</p> <p>GG Generál Gračov</p> <p>FSB Fed. sl. bezpečnosti</p> <p>KGB KGB</p> <p>FU Falešná usvědčování</p> <p>GG Generál Gračov</p>	<p>D1ČV Moskevské demonstrace proti 1ČV</p> <p>SGVS Spolupráce rus. generálů s čeč. veliteli ozbrojených skupin</p> <p>HVP Minulost V. Putina</p> <p>NOF Nelegální obchody r. funkcionářů</p> <p>NS Nezájem společnosti</p> <p>ČB Čeč. Bojovníci</p> <p>SR Skryté rozhovory s očitými svědky</p> <p>ČPB Č. partiz. bojovníci</p> <p>DP Deportace 1944</p> <p>OPD Opozice Dud. vládě</p> <p>VLP Výbor pro lidská práva při OSN</p> <p>volby V. Putina v Čečensku</p>
---	---	--

Příloha č. 4 - Glosář

абрек: vyhnanec, zrádce

беженцы: uprchlíci

беспощадный: nemilosrdný, krutý, surový

бурка: plstěný dlouhý plášť bez rukávů

веровать: věřit

вещать: hlásat, pronášet

взрывные устройства: výbušná zařízení

вскрыть (вены): podřezat (žíly)

вторжение: vpád, vtrhnutí, invaze

выдворить: deportovat

гаишник: dopravní policista

головорез: bandita, zabiják

граф: hrabě

доблесть: hrdinství, odvaha, udatnost

жернова империи: mlýnské kameny impéria

жилое поселение: sídliště

заложники: rukojmí

згнить (в тюрьме): shnít (ve vězení)

интрига: intrika, pleticha,

испытание: zkouška

истекать кровью: vykřívacet

конвой: ozbrojený doprovod (panovníka)

костяк: základ/ kostra něčeho

кровожадный: krvežíznivý, krvelačný

кровоизлияние: krvácení

манить: lákat

мимолётом: v tu chvíli

мулла: vykladač islámu, učenec

мятеж: povstání

на произвол судьбы: na pospas osudu

наркодельцы: výrobci drog

наручники: želízka

национальное чванство: národní arogance

нефтепровод: ropovod

ополченец: domobranec

осколок: střepina

папаха: čerice z berana srstí nahoru

пластинка: gramofonová deska

подразделение: část (vojenská)

похитить: unést, kidnapovat

правоохранительные органы: orgány činné v trestním řízení

президентский дворец: prezidentský palác

претить: přičít se, protivit se, hnusit se

приговорённый: odsouzený

пытка: mučení

смертник: sebevrah

смута: nepokoje, bouře, hádka

снимать: natáčet kamerou, filmovat

спецслужба: tajné služby

сторонники: stoupenčí

стукач КГБ: donašeč KGB

уныние: sklíčenost, ztrápenost, malomyslnost

черкезка: dlouhý vojenský plášť

ЧП (чрезвычайное происшествие): mimořádná událost (havárie, katastrofa)

шашка: šavle

(не) щадить себя: (ne-)šetřit se

экипаж: posádka

эскадрон: eskadrona, jezdecká rota

Příloha č. 5 – Rozhovor s Mashou Novikovou

Kdy jste se rozhodla stát se dokumentaristkou nebo co pro vás bylo klíčové pro zvolení tohoto tématu?

Nejdříve jsem točila krátké filmy a do Čečenské války jsem se dostala jen náhodou. V roce 2000 jsem tam jela společně s holandským režisérem, točila se tam taková série „Stopy civilizací“. Cestu do Grozného nám vlastně naplánoval producent.

Byla jsem nejprve v šoku, protože to bylo zrovna, když v noci na začátku roku 2000 podruhé kompletně zničili Groznyj.

Bála jsem se, dokonce se mi ani nechtělo jet, ale nakonec jsme odjeli.

Nejspíš to bylo v chvíli, jak jsme seděli na tanku s videokamerou v ruce, a já jsem uviděla ty ruiny na vlastní oči. V tom okamžiku se změnil můj pohled na svět.

Uvědomovala jsem si, že to udělali Rusové, můj národ. Bylo mi strašně těžko, natáčela jsem a plakala, dokonce jsem přes slzy neviděla, co natáčím. Je to nepopsatelné.

Když jsem se vrátila zpátky domů, měla jsem pocit, jako kdybych se vrátila z pekla. Někdy tam byly velmi nebezpečné okamžiky například, když se střílelo. Po návratu jsem měla stejný pocit, který mívají vojáci, kteří se vrátí z fronty. Na vlastní kůži jsem poznala, že už si nemůžu klidně žít a radovat se z toho, že tam nemusím nikdy jet. Právě naopak, je to zvláštní, ale člověk se chce vrátit zpátky, protože má spoustu otázek, na které se chce zeptat, chce pochopit, chce se s tím nějak vypořádat.

Co vás motivuje ve vaší práci?

V životě jsou různé momenty. Jednou jsme například letěli s kolegou do Čečenska, tam jsme spolu mluvili holandsky; když přišla nějaká žena, Čečenka v šátku a říká mi „Pročpak tam na západě nic neděláte?“ V takové chvíli ti je jasné, že už nemůžeš žít jako dřív, musíš prostě něco dělat.

Stokrát silnější měla tento pocit například Anna Politkovská, která se už nemohla zastavit. Jezdila tam skoro každý měsíc a při každé cestě viděla ty lidi, jejich obličej a poslouchala jejich příběhy. Už se nemůžeš zastavit, protože by to bylo jako zradit všechny ty, kteří do tebe vkládají alespoň malou naději. Věří, že to co tu natočíš, ukážeš někde na festivalu a že se tím něco změní.

V takové iluzi jsem žila asi ještě před deseti lety. Myslela jsem si, že můžu svým filmem něco změnit. Samozřejmě, teď už si to nemyslím.

Proč jste ztratila důvěru v to, že můžete něco změnit?

Je to prostě tak, že asi 10 let něco děláš, ale nic se nemění. Připouštím, že se teď v Čečensku neválčí, ale situace, která tam panuje, je možná ještě horší než válka, protože se k moci dostal Ramzan Kadyrov, kterého podporuje Kreml. Pořád se lidi bojí, pořád se ztrácejí. Tak proč tehdy bojovali? Ze začátku to bylo za svobodu, ale čím to končí? Žádná svoboda není.

Neznamená to, že kvůli svému zklamání teď nechci nic dělat, ale někde hluboko uvnitř jsem se hodně zklamaná v lidech, lidé jsou teď tak nějak hloupí a zlí.

Když jsem se začal zabývat tímto tématem, měl jsem spoustu otázek. Například, kdo za to může? Nebo jestli existuje nějaké řešení této situace?

Všechny konflikty byly vyprovokovány KGB, Kremlem a kdo ví kým ještě, té struktúře moc nerozumím, ale rozhodně vím, že největší chybou před dvaceti lety po rozpadu Sovětského svazu bylo to, že neproběhl žádný soud nad KGB za to, co se dělo s lidmi například v Česku, Polsku.

A to, že se po osmi letech stane plukovník KGB prezidentem státu, to už o něčem vypovídá.

KGB schválně provokovala konflikty ve všech republikách, které se oddělily od Ruska. Tyto konflikty byly také v Kyrgyzstánu, Uzbekistánu, kvůli Karabachu i v Ázerbájdžánu, dále v Abcházii a potom i v Čečensku.

Čečensko se chtělo od Ruska oddělit, bylo přeci autonomní republikou, ale svobodu jim nedovolili, protože by se pak chtěly oddělit všechny autonomní republiky.

Ve vládě tehdejšího Čečenska byly ohromné chyby, neseděli tam moc chytrí lidé a dopouštěli se velmi vážných taktických omylů. Pak se k tomu připojila i nenávist, kvůli krutosti ruských vojáků, kteří začali zabíjet nejen bojovníky, ale i ženy a děti. Mělo by se taky chápat, že to nebyla válka proti Čečencům nebo muslimům, v Grozném bydlelo asi 40% Rusů. Po začátku vojenských akcí velmi mnoho Čečenců uteklo do vesnic. Rusové před bombardováním neměli kam odjet, protože neměli příbuzné na vesnici. Takže, když začala válka, bylo už Rusů v Grozném 60%. Z toho vyplývá, že Rusové zabíjeli Rusy.

Samozřejmě, že tahle strašná nenávist k jinému národu tam taky byla, ale nemělo to státoprávní charakter, byl to spíš nepořádek.

Vidíte nějaké rozumné řešení situace Ruska a Čečenska? Takové, aby bylo výhodné pro obě strany?

Vše je otázkou moci. Putinovi s Medvěděvem velmi vyhovuje, že je prezidentem Čečenska Kadyrov a jemu vyhovuje, že jsou u moci oni. V čečenských volbách volilo Putina 99% obyvatelstva, to je samozřejmě úplná hloupost, absolutní lež, nikdo tam nic nekontroluje, lidi nechodí volit, tím spíš ne Putina.

Když budeme mluvit o tom, jak se domluvit s čečenskými bojovníky. S nimi se už na ničem domluvit nedá. Ztrácejí vazby s národem, není jasné, jaký mají cíl a už se nemohou vrátit do normálního způsobu života, proto pokračují v bojích.

Kdyby se v Kremlu vyměnila moc, určitě by padl Kadyrov, pak by mohlo dojít k nějakým změnám. Jim vlastně ani nejde o nezávislost, chtějí nezávislost na Rusku, na tom zlém Rusku. Jestli by Rusko bylo normální, demokratické, tak proč ne.

Další otázka je k vašemu filmu „Tři kamarádi“. Při jeho sledování mě velmi zaujaly pasáže, které natáčel jeden z hrdinů. Mohu se zeptat, jakou cestou se k vám tyto snímky dostaly?

Ano, bylo to prosté. Od Isláma, ten jediný, který z té trojice přežil, známe se velmi dobře. Žije s rodinou asi už 13 let v Holandsku, jsme přátelé. Moc jsem chtěla natočit film o Čečensku, ale nevěděla jsem jak. Islám mi rád vyprávěl různé příběhy, také velmi často vyprávěl o Ramzanovi a Ruslanovi. A pořád mi říkal, že až budu točit film o Čečensku, tak mi řekne, kde najdu filmový archiv. Potom jsem tam jela a začala ho prohlížet. Prohlížela jsem ho pouze pro účely film, ještě jsem nevěděla, jakou bude mít formu, ale čím více jsem se seznamovala s rodinou Ramzana, stále více jsem slyšela o jejich silném přátelství, tak jsem pochopila, že ten příběh musí být o nich. Ten filmový materiál, to nebyla jenom kronika, byla to rovněž velmi dobrá a zajímavá kameramanská práce. V podstatě jsem cítila, že to musím udělat pro svého kolegu, který zemřel s kamerou v ruce.

Vzhledem k tomu, co se stalo Alexandru Litviněnkovi, Anně Politkovské a dalším žurnalistům, kteří chtěli vyprávět o tom, co viděli. Nebojíte se o svůj život?

Smrt Politkovské mě, hodně zasáhla. Její vražda byla jako osobní neštěstí. Byla člověkem, se kterým jste se 5x viděli a už vám přirostl k srdci. Při rozhovorech s ní jsem si uvědomovala, že jí velmi dobře rozumím. Ten film, který jsem o ní natočila, to nebyl film o ní jako o hrdince, ale o té osamělosti.

Právě o tom jsme spolu před chvílí mluvili. Po „Třech kamarádech“ jsem měla taky ten pocit osamělosti, když se ode mě moji ruští přátelé a příbuzní odvrátili.

Někteří to dělali, protože o mě měli strach. Věděli, že je to nebezpečné. Jiní to viděl, jako že jsem prodala Rusko.

A tak bojíte se tedy?

No tak samozřejmě jsem měla takové pocity, ty nikam nezmizí, teď se budou naopak ještě zesilovat, protože točím takovou věc „revoluce na Facebooku“, bude to o volbách.

V zásadě se chci pořád vracet do Ruska, pořád tam mám ještě matku. Nevím, může se stát, že teď Putin na hranicích „utáhne šrouby“ a já pak budu ráda, jestli mě pustí zpět. Stát se může cokoli, ale z druhé strany se nemůžeme pořád všeho bát.